

UDSATTE GRØNLANDSKE KVINDER I DANMARK

EN UNDERSØGELSE AF KVINDERNES
LIVSSITUATION, PROBLEMER, RESSOURCER OG BEHOV

RÅDET FOR
SOCIALT
UDSATTE

UDSATTE GRØNLANDSKE KVINDER I DANMARK

EN UNDERSØGELSE AF KVINDERNES LIVSSITUATION,
PROBLEMER, RESSOURCER OG BEHOV

Kolofon:

Udgivet i marts 2016

Oplag: 1.000 stk.

Rapporten af udarbejdet af sekretariatet for Rådet for Socialt Udsatte

Grafisk produktion og layout Line K

ISBN:

Trykt: 978-87-998565-4-1

Online: 978-87-998565-5-8

Rapporten kan bestilles eller downloades på Rådet for Socialt Udsattes hjemmeside: www.udsatte.dk

INDHOLD

TAK	7
FORORD.....	8
RESUMÉ.....	10
KAPITEL 1: INDLEDNING	15
KAPITEL 2: UNDERSØGELSENS FORMÅL OG INDHOLD	17
CENTRALE SPØRGSMÅL FOR UNDERSØGELSEN:.....	17
UNDERSØGELSENS INDHOLD	18
KAPITEL 3: UDSATTE GRØNLANDSKE KVINDER I DANMARK	19
ÅRSAGER TIL AT FLYTTE TIL DANMARK	20
TYPISKE PROBLEMER	20
GENERELLE PROBLEMSTILLINGER.....	22
Barrierer for at få hjælp i kommunalt regi	22
Jagten på en adresse.....	28
Hjemløshed og ustabile boligforhold.....	31
Økonomiske problemer	35
Uden uddannelse og arbejde	38
Sproglige og kulturelle barrierer.....	42
Netværket – en ressource og en belastning	46
INDIVIDUELLE FAKTORER	51
Misbrug af hash og alkohol.....	51
Vold og seksuelle overgreb.....	56
Sex som modydelse for opfyldelse af basale behov.....	62
Psykiske lidelser	66
Somatiske problemstillinger	70
Oplevelsen af mindreværd	74
KAPITEL 4: KVINDERNES STRATEGIER OG ANBEFALINGER TIL BEDRE INDSATSER.....	77
KVINDERNES STRATEGIER TIL AT KLARE SIG.....	77
KVINDERNES ANBEFALINGER TIL BEDRE INDSATSER	79
KAPITEL 5: METODE OG DATAINDSAMLING	80
OBSERVATIONSBESØG	80
UDVÆLGELSE AF INFORMANTER	81
INTERVIEWS.....	82
PERSPEKTIVER PÅ LIVSVILKÅR, PROBLEMER OG BEHOV	83
LITTERATURLISTE.....	84

"Du skal bare lade være med at spørge mig, hvordan jeg har overlevet som hjemløs. Fordi jeg ved godt... At være en kvinde. Der er nogen af mændene, der har taget mig. Jeg har brugt min krop for at komme hen et sted, hvor der var varmt. Jeg har ikke lyst til, at du skal opleve det."

TAK

Først og fremmest en stor tak til de kvinder, der har delt deres historie, og på den måde gjort deres til at sætte fokus på problemerne og skabe bedre vilkår for dem selv og andre. Også en tak til socialarbejdere og alle andre, som har bidraget med deres erfaring og viden til denne rapport.

FORORD

En række sociale organisationer, ildsjæle og fagfolk har længe talt om, at socialt udsatte grønlandske kvinder har nogle særlige udfordringer med at genvinde fodfæstet i livet. På den baggrund igangsatte Rådet for Socialt Udsatte denne undersøgelse for at få kvindernes egne fortællinger om de problemer, de oplever, hvordan de håndterer dem, og hvad de ser af muligheder for forbedringer. Som supplement til kvindernes egne perspektiver er der også gennemført interviews med socialarbejdere, der har den daglige og nære kontakt med socialt udsatte grønlandske kvinder.

Målet for Rådet for Socialt Udsatte er at sætte fokus på nødvendigheden af, at samfundet også arbejder med at forbedre den sociale indsats for denne antalsmæssigt beskedne målgruppe, der let risikerer at blive overset. Et andet sigte for Rådet har desuden været at undersøge, om gruppen af socialt udsatte grønlandske kvinder oplever særlige kønsspecifikke problemstillinger, som relaterer sig til deres liv i udsathed. Det, viser undersøgelsen med al tydelighed, er tilfældet.

Mange socialt udsatte grønlandske kvinder kommer fra en belastet baggrund præget af misbrug, vold og seksuelle overgreb, som de kæmper med alvorlige senfølger af. Kvinderne er i mange tilfælde blevet udsat for seksuelle overgreb og vold i nære relationer i Grønland og søger bl.a. til Danmark med et ønske om at skabe et bedre liv på afstand af problemerne. Men ofte flytter problemerne med, og det lykkes ikke kvinderne at undslippe senfølgerne, som fortsat præger deres liv. Undersøgelsen viser desuden også, at mange af kvinderne udsættes for nye overgreb i Danmark, som ligner dem, de flygtede fra i Grønland.

Overgrebene, som mange af kvinderne bliver udsat for i Danmark, har i nogle tilfælde den konsekvens, at kvinderne undgår at opholde sig på tilbud, som ellers kunne hjælpe dem. Mange er bange for at blive udsat for overgreb, når de overnatter på herberger, og undlader derfor at søge overnatning dér, selvom de er hjemløse. I stedet finder kvinderne overnatning gennem deres private netværk, der ofte udgøres af miljøer præget af misbrug og kaos. Kvinderne befinder sig dermed i en yderst sårbar situation, hvor de på den ene side føler sig afhængige af netværket, og på den anden side eksponeres for alkohol og stoffer samt risikoen for nye voldelige og seksuelle overgreb.

Særligt for kvinderne er der en tendens til at indgå i relationer til mænd i mangel på bedre alternativer. Undersøgelsen viser, at en del af kvinderne er kommet til Danmark med en dansk mand, som de føler sig afhængige af for at klare sig i Danmark. I mangel på bedre alternativer i forhold til at skabe et selvstændigt liv i Danmark, er det for mange af kvinderne svært at bryde med partneren trods vold eller seksuelle overgreb. Undersøgelsen viser også, at en del kvinder, som ikke befinder sig i et forhold, føler sig nødsaget til at tilbyde sex for at få en seng at sove i, få dækket et misbrug og for i det hele taget at mestre et liv i social udsathed.

Undersøgelsen ligger i forlængelse af Rådets undersøgelse fra 2014 "*I Danmark er jeg for dansk, og i Danmark er jeg bare grønlander.*" I undersøgelsen blev der kastet lys over udsatte grønlanderes motivation for at rejse til Danmark og de problemer, de oplever ved ankomsten og som bosiddende i Danmark. I efteråret 2015 udgav SFI en rapport, der kortlægger grønlandere i Danmark ud fra registeranalyser. SFI-rapporten viser bl.a., at 6 procent af grønlandere i Danmark har benyttet hjemløseinstitutioner på et tidspunkt – det er 50 gange så ofte som danskere. Institut for Menneskerettigheder (IMR) udgav også i efteråret 2015 en rapport om problemerne med ligebehandling af grønlandere i Danmark. IMR peger bl.a. på, at grønlandere oplever en fordomsfuld og diskriminerende adfærd i kontakten med offentlige myndigheder. Denne undersøgelse af livet som udsat grønlandsk kvinde i Danmark bidrager med yderligere viden om feltet, og supplerer fundament for at videreføre og prioritere den sociale indsats for socialt udsatte grønlandere i Danmark.

Dataindsamlingen er gennemført i perioden juli 2015 til december 2015. Undersøgelsen er gennemført af Helene Forsberg Madsen, socialpolitisk konsulent i Rådets sekretariat, med sparring fra cand. scient. soc., Aya Mortag Freund, der har været ekstern faglig konsulent med særlig viden om socialt arbejde med grønlandere i Danmark. Medlemmer af Rådet for Socialt Udsatte, Flora Ghosh og Mille Schiermacher, har desuden bidraget med særlige viden om socialt udsatte grønlandske kvinder i Danmark. Endelig har der været en følgegruppe til undersøgelsen bestående af Bettina Bach, daglig leder ved Reden København, Karin Steen Madsen, konsulent ved Rejseholdet i Grønland, Kristoffer Kjeldgård Sloth, fuldmægtig i Social- og Indenrigsministeriet, Louise Boye Larsen, chefkonsulent i Socialt Udviklingscenter SUS, Siddhartha Baviskar, forsker ved Det Nationale Forskningscenter for Velfærd SFI, Simon Lynge, koordinerende socialrådgiver ved Det Grønlandske Hus i Aarhus og Susanne Meyer, leder ved Naapifikk Kofoeds Skole. Følgegruppen har bidraget med værdifulde inputs i forbindelse med tilrettelæggelsen af undersøgelsen og fortolkningen af indsamlet data.

Afslutningsvis kan det bemærkes, at der er politisk opmærksomhed på, at socialt udsatte grønlandere i Danmark har behov for bedre forhold. Således står der eksempelvis skrevet i regeringsgrundlaget, at: "*Regeringen vil arbejde for at styrke inklusionen af grønlandere i Danmark, herunder forbedre forholdene for socialt udsatte grønlandere.*" Forhåbentlig vil denne undersøgelse inspirere regeringen og andre til initiativer på området. Det peger alene denne undersøgelse på er bydende nødvendigt. Rådet for Socialt Udsatte vil senere i 2016 komme med konkrete anbefalinger til, hvordan dette kan ske.

God læselyst!

Jann Sjørnsen, marts 2016.

RESUMÉ

Formålet med denne undersøgelse er at sætte fokus på situationen for socialt udsatte grønlandske kvinder i Danmark og belyse de problemer, de kæmper med. Dermed er ønsket at skabe bedre muligheder for udsatte grønlandske kvinder i Danmark, ved på baggrund af dokumenteret viden at komme med anbefalinger til, hvordan indsatsen for målgruppen kan kvalificeres. Centralt for undersøgelsen er at opnå mere dokumenteret viden om de problemer, kvinderne kæmper med, de strategier, de anvender til at håndtere problemerne, samt hvilke indsatser, kvinderne gør brug af, og hvad de mangler hjælp til.

Undersøgelsen ligger i forlængelse af Rådets tidligere arbejde på området, som der kan læses mere om i publikationen fra 2014 "*I Grønland er jeg for dansk, og i Danmark er jeg "bare" grønlænder*". Med denne undersøgelse satte Rådet for Socialt Udsatte fokus på udfordringer for socialt udsatte grønlandere i Danmark. Undersøgelsen belyste årsagerne til at grønlandere flytter til Danmark, hvordan de oplever mødet med det danske system, og hvad de har brug for hjælp til. Det arbejde følges nu op med denne undersøgelse, som har specifikt fokus på udsatte grønlandske kvinder i Danmark og deres vilkår, problemer og behov.

Undersøgelsen er baseret på kvalitative interviews med 22 udsatte grønlandske kvinder bosiddende i Danmark og 16 socialarbejdere, som arbejder med kvinderne i dagligdagen. Størstedelen af de medvirkende er rekrutteret fra de tilbud, der er besøgt i forbindelse med undersøgelsen, mens enkelte er opsøgt på gaden eller på anden vis uden om de eksisterende tilbud. Repræsenteret i undersøgelsen er dermed både de udsatte grønlandske kvinder, som er i forbindelse med relevante indsatser og dem, som ikke på nuværende tidspunkt er i kontakt med systemet og/eller får hjælp til deres problemer.

De medvirkende i denne undersøgelse er blevet interviewet individuelt og i enkelte tilfælde i mindre grupper på baggrund af ønske fra kvinderne. I interviewene er både kvinder og socialarbejdere blevet spurgt ind til kvindernes livssituation i Danmark, deres vurdering af problemer og behov, hvad kvinderne mangler hjælp til og deres anbefalinger til at kvalificere indsatsen. Interviewene er blevet foretaget på tilbud for målgruppen, hjemme hos kvinderne eller på gaden, afhængigt af ønsker fra de medvirkende. Alle medvirkende er sikret anonymitet og citeres i undersøgelsen under alias.

I rapporten formidles materialet med fokus på identifikation af typiske problemer, strategier til at håndtere problemerne, samt hvad kvinderne har brug for hjælp til for at skabe en bedre livssituation i Danmark. Der redegøres enkeltvis for problemerne med inddragelse af citater og ved hjælp af portrætter, der giver indblik i den enkeltes livssituation og sætter fokus på, hvordan de typiske problemer præger kvindernes liv. Afslutningsvis formidles kvindernes anbefalinger til, hvordan der kan skabes bedre indsatser.

Hvilke problemer har kvinderne?

På baggrund af undersøgelsen har det været muligt at identificere en række typiske problemer for udsatte grønlandske kvinder på såvel strukturelt og individuelt niveau. En del af problemerne er fælles for socialt udsatte, en del er fælles for socialt udsatte grønlandere som helhed, men der er også en række kønsspecifikke problemer, som særligt gør sig gældende for kvinderne. De strukturelle problemer udgør barrierer for kvinderne generelt, og er i særlig grad betinget af overordnede samfundsstrukturer, lovgivning, systembarrierer, kulturforskelle mv. De individuelle problemer er i højere grad genereret på individniveau i de nære relationer og i kraft af erfaringer, forudsætninger og omstændigheder for den enkelte. Selvom de individuelle problemer først og fremmest gør sig gældende på individniveau, hænger de dog i mange tilfælde uløseligt sammen med overordnede samfundsstrukturer, samt sociale og kulturelle forudsætninger.

De typiske problemer på strukturniveau er følgende:

- Systemiske barrierer for at få hjælp i kommunalt regi
- Jagten på en adresse
- Hjemløshed og ustabile boligforhold
- Fattigdom og økonomiske begrænsninger
- Mangel på uddannelse og arbejde
- Sproglige og kulturelle barrierer
- Netværket – en ressource og en belastning

De typiske problemer på individniveau er følgende:

- Misbrug af hash og alkohol
- Vold og seksuelle overgreb
- Sex som modydelse for opfyldelse af basale behov
- Psykiske lidelser
- Somatiske problemstillinger
- Oplevelsen af mindreværd

Kombinationen af problemer på strukturelt og individuelt niveau skaber samlet set en meget svær livssituation for kvinderne i Danmark, som de langt fra oplever at få tilstrækkelig hjælp til at håndtere. Mange mangler tillid til det danske hjælpesystem, hjælp til at navigere i det, og særligt til at forstå og gøre sig forståelig for eksempel i dialog med kommunen. De indsatser, kvinderne modtager, er ofte fragmenterede, ad hoc prægede og i høj grad orienterede omkring et isoleret problem, mens andre slet ikke er i kontakt med relevante tilbud. I mangel på bedre alternativer forsøger kvinderne ofte at håndtere problemerne selv eller i private netværk, men i mange tilfælde resulterer det i, at problemerne bliver større og mere komplekse.

Ligesom andre socialt udsatte kæmper udsatte grønlandske kvinder med en kombination af hjemløshed, misbrug, psykiske lidelser, manglende tilknytning til uddannelse og arbejde, en belastet sundhedstilstand og andre typiske problemer. Men de udsatte grønlandske kvinder har yderligere den udfordring, at mange ikke mestrer det danske sprog, og ikke føler sig som del af det danske samfund. Mange oplever at møde en lukket dør, når de henvender sig hos kommunen for at få hjælp, blandt andet på grund af systembarrierer, der gør det svært for grønlandere, der kommer til Danmark at få adgang til ydelser, de formelt har ret til. I stedet søger mange hjælp på væresteder, herberger eller i netværk af andre udsatte, herunder særligt grønlandere. Fremfor at blive del af almene uddannelses- og arbejdsfællesskaber og få hjælp til problemerne, ender mange således med at leve en art paralleltilværelse her i Danmark, hvor de ikke er i kontakt med relevante indsatser og ikke får tilstrækkelig hjælp.

De kønsspecifikke problemer

Samtidigt er der en række problemer, som særligt gør sig gældende for udsatte grønlandske kvinder. Mange kommer fra en belastet baggrund præget af misbrug, vold og seksuelle overgreb, og mange kæmper med alvorlige senfølger, som gør det særligt svært at finde fodfæste i livet. Kvinderne er i mange tilfælde blevet udsat for seksuelle overgreb og vold i de nære relationer, og søger hertil med ønsker om at skabe et bedre liv på afstand af problemerne. Men ofte flytter problemerne med, og det lykkes ikke kvinderne at undslippe senfølgerne, som fortsat præger dem her i Danmark. Derudover bliver mange kvinder udsat for nye overgreb her i Danmark, som ligner dem, de flygter fra i Grønland.

Særligt for kvinderne er der en tendens til at indgå i relationer til mænd i mangel på bedre alternativer. Mange kommer hertil med en dansk mand, som de føler sig afhængige af for at klare sig i Danmark. I mangel på bedre alternativer i forhold til at skabe et selvstændigt liv i Danmark, er det for mange svært at bryde med partneren trods vold eller seksuelle overgreb. Andre føler sig nødsaget til at have sex, for at få en seng at sove i, og klare sig i en udsat livssituation. Endvidere er der en del, som udsættes for vold eller voldtægt i netværket, på herberger eller i andre miljøer, hvor kvinderne opholder sig i her i Danmark.

Overgrebene, som mange bliver udsat for her i Danmark, får i nogle tilfælde den konsekvens, at kvinderne undgår at opholde sig på tilbud, som ellers kunne hjælpe dem. Mange er bange for at blive udsat for overgreb, når de overnatter på herberger og undlader derfor at søge hjælp, selvom de er hjemløse. I stedet finder kvinderne overnatning gennem deres private netværk, men ofte er det miljøer, som er præget af misbrug og kaos. Kvinderne befinder sig dermed i en situation, hvor de er afhængige af netværket og dermed sårbare i forhold til at sætte grænser for eventuelle overgreb, de udsættes for her, idet der ikke umiddelbart synes at være andre og bedre steder at søge hen.

Et andet kønsspecifikt aspekt er, at mange kvinder er mødre til børn, som de ikke er i stand til at tage sig af på grund af deres livssituation. Nogle har efterladt deres børn i Grønland, andre har børn i pleje og nogle har voksne eller hjemmeboende børn, som de har svært ved at tage sig af. Dette – at være mor uden at være i stand til at drage tilstrækkelig omsorg for sit barn, er for mange forbundet med en følelse af skam, som de forsøger at håndtere på egen hånd. Mange kvinder lever således med en skam i forhold til både de overgreb, der er blevet begået mod dem, og deres manglende evne til på egen hånd at håndtere de svære erfaringer og skabe et godt liv for sig selv. I nogle tilfælde betyder det, at kvinderne ikke drager omsorg for sig selv, bliver mere misbrugene og udvikler selvdestruktiv adfærd. Selvom kvinderne håber på et bedre liv i Danmark og hjælp til deres problemer, bliver mange endda mere udsatte her, end de var i Grønland.

Hvad ønsker kvinderne sig?

Kvinderne ønsker sig et bedre liv og vil gøre meget for at få det. Men mange mister modet og bliver opgivende, når de gentagende møder en lukket dør i forsøget på at få hjælp. Mange udvikler derfor en række strategier til at klare sig, som ikke i alle tilfælde involverer relevante indsatser. Der er dog også kvinder, som trods afvisninger fortsat prøver at få hjælp og i nogle tilfælde får det.

De mest almindelige strategier er følgende:

- At klare sig selv
- At give op og lade være
- At bedøve sig selv med rusmidler og kaos
- At søge hjælp i netværket
- At henvende sig på kommunen eller hos andre relevante tilbud
- At hjælpe andre fremfor sig selv

I en belastet livssituation, hvor hjemløshed, misbrug, psykiske lidelser og senfølger af vold og seksuelle overgreb præger hverdagen, er kvindernes strategier sjældent nok. De fleste har brug for hjælp udefra til at finde fodfæste i livet og i det danske samfund, og derfor har vi spurgt kvinderne, hvad der skal til for at skabe bedre indsatser for netop dem.

Kvindernes anbefalinger er følgende:

- Vær imødekommende og gør op systembarrierer
- Skab mulighed for at få en midlertidig adresse
- Tilbyd mere hjælp til at få en bolig
- Sæt tidligt ind – ved ankomsten og før problemerne eskalerer
- Følg op og tænk langsigtet i tilrettelæggelsen af indsatser
- Tilbyd mere tolkning
- Gør det muligt at komme i uddannelse eller få et arbejde
- Lyt mere til, hvad den enkelte har brug for
- Vær opmærksom på om budskabet bliver forstået
- Stil krav, der giver mening i lyset af den aktuelle livssituation
- Tilbyd hjælp, når hjælp efterspørges
- Skab bedre muligheder for at bearbejde traumer og en tung bagage
- Tilbyd misbrugsbehandling med fokus på bagvedliggende årsager
- Giv tid til at komme ovenpå

Perspektiver for fremtidens indsatser

Ved i højere grad at have øje for kvinderne livssituation, problemer og behov er der håb for fremtidige indsatser. Det kræver vilje, tid, tålmodighed og ressourcer at tage højde for særlige behov, men sker det, er der grobund for at skabe bedre indsatser og forbedre livssituationen for udsatte grønlandske kvinder i Danmark. Kvinderne har trods store problemer og svære vilkår stadig lysten og viljen til at få et godt liv, og mange ønsker at kunne bidrage med noget, være en del af samfundet og får et liv med uddannelse og arbejde. Men det sker ikke uden hjælp og ikke uden fokus på om de indsatser, der tilbydes, også kommer kvinderne til gavn. Der skal mere opmærksomhed på kvindernes særlige behov og systembarrierer, der står i vejen for at yde en ordentlig indsats, og der skal sættes ind med relevante indsatser, når kvinderne søger hjælp. Med det vil meget være vundet i forhold til at skabe bedre muligheder og bedre liv for udsatte grønlandske kvinder i Danmark.

KAPITEL 1: INDLEDNING

Socialt udsatte grønlandske kvinder er en gruppe, som på en og samme tid bliver set og overset i det danske samfund. Set bliver nogle på gader og stræder, hvor dele af målgruppen opholder sig i selskab med andre, som kæmper med sociale problemer. Overset bliver mange, når de søger hjælp hos kommunen eller andre steder i det danske system. Her kan sproglige barrierer, manglende information om rettigheder, tilbageholdenhed i forhold til at søge hjælp og begrænset kendskab til det danske samfund gøre det svært at blive tilgodeset blandt de mange andre, som henvender sig med behov for hjælp. Mange udsatte grønlandske kvinder oplever ikke at blive tilbudt de indsats, de er berettiget til, og i det hele taget at få den hjælp, de har behov for. Mange er vant til at klare meget selv eller med hjælp fra uformelle netværk, og er ofte mere optaget af kollektive end individuelle behov. Kvinderne, der er interviewet til denne undersøgelse, giver gennemgående udtryk for, at andre har mere behov for hjælp end dem – også i tilfælde, hvor de selv kæmper med en række massive sociale problemer. Samlet set viser denne undersøgelse, at udsatte grønlandske kvinder i Danmark befinder sig i en belastet livssituation uden at få tilstrækkelig hjælp. Hvis der skal skabes bedre vilkår for målgruppen, er der åbenlyst behov for at kvalificere indsatsen. Derfor har vi med denne undersøgelse spurgt udsatte grønlandske kvinder og socialarbejdere, hvad det er for problemer de kæmper med, og hvad der skal til for at løse dem.

I Danmark bor der i dag omkring 14.000 grønlændere, hvoraf 58% er kvinder. Størstedelen af dem klarer sig godt, men samtidigt er der en forholdsvis stor del af de grønlandske kvinder, som er socialt udsatte (Baviskar, SFI: 2015). Rådet for Socialt Udsatte har tidligere sat fokus på udsatte grønlændere som helhed, og har i en undersøgelse fra 2014 afdækket udfordringer for målgruppen i publikationen *"I Grønland er jeg for dansk, og i Danmark er jeg bare grønlænder"*. På den baggrund kom Rådet med en række anbefalinger til en bedre indsats for udsatte grønlændere i Danmark.

Det var et skridt på vejen, men problemerne er langt fra løst, og der er stadig store problemer for udsatte grønlændere bosat i Danmark. Derfor er der fortsat behov for opmærksomhed på området og for at se nærmere på mulighederne for at tilgodese specifikke behov i indsatsen for målgruppen. En stor andel af grønlændere i Danmark er kvinder, hvoraf en del ifølge professionelle aktører på området er meget udsatte. Derfor har vi med denne undersøgelse valgt at se nærmere på livssituationen, problemstillinger og behov for udsatte grønlandske kvinder i Danmark.

Dette er desuden første skridt i forhold til fremadrettet at se nærmere på kønsspecifikke forhold for henholdsvis socialt udsatte kvinder og mænd i Danmark, som skaber barrierer for at profitere af de indsatser, der er til rådighed, og opnå en bedre livssituation. Undersøgelsens fokus på udsatte grønlandske kvinder er således ikke udtryk for, at mændene ikke også kan have store problemer og specifikke behov, som kan give anledning til at undersøge nærmere. Men i denne undersøgelse er fokus på udsatte grønlandske kvinder, som en udsat målgruppe, der har behov for særligt fokus med henblik på at opnå mere viden og skabe bedre indsatser.

I dag gør socialarbejdere og andre aktører allerede en stor indsats for udsatte grønlandske kvinder, men der er stadig lang vej at gå, hvis vi skal sikre kvinderne tilstrækkelig støtte her i Danmark. På nuværende tidspunkt er der mange, som opgiver eller undlader at søge hjælp. Det fremgår af interviews med udsatte grønlandske kvinder og socialarbejdere, som arbejder med kvinderne i dagligdagen. Der peges i den forbindelse på kulturelle barrierer, manglende tillid til systemerne og at mange ikke føler sig mødt, når de henvender sig hos kommunen, som årsager til at nogle undlader eller opgiver at søge hjælp. Kvinder og socialarbejdere peger på et stort behov for i højere grad at møde kvinderne, hvor de er, og tilbyde indsatser i overensstemmelse med deres behov. Det indebærer blandt andet, at der gøres en særlig indsats for at imødekomme dem, som afholder sig fra at søge indsatser fra det offentlige.

Kvinderne i denne undersøgelse kæmper ofte med flere problemer på samme tid, som er komplekse og sammensatte, og mange befinder sig i en dobbelt udsat position. Dels i kraft af kulturelle og sproglige barrierer, som kan medvirke til at skabe en marginaliseret position udenfor samfundets fællesskaber. Dels lever mange i udsatte miljøer, hvor det kan være særligt udfordrende at opholde sig som kvinde og få hjælp til sociale problemer. Dels har mange kønsspecifikke problemstillinger og udsættes således for vold og seksuelle overgreb i de nære relationer og særligt i relationer til mænd.

Denne undersøgelse fokuserer på kvindernes oplevelser af deres livssituation, problemer og behov, samt deres ønsker for indsatsen. Dette belyses i et 360 graders perspektiv, for at komme hele vejen rundt om problemerne, og få indblik i de forhold, som virker sammen om at gøre kvinderne udsatte. Udsatte grønlandske kvinders perspektiv suppleres af eksisterende viden på området og interviews med socialarbejdere, som arbejder med kvinderne i dagligdagen.

KAPITEL 2: UNDERSØGELSENS FORMÅL OG INDHOLD

Formålet med undersøgelsen er at afdække de problemer, der gør sig gældende for udsatte grønlandske kvinder i Danmark – og skabe grundlag for det videre arbejde for at tilbyde tilstrækkelig støtte, når kvinderne ankommer, og når de er fastboende i Danmark. Undersøgelsen har særligt fokus på at afdække, hvorfor kvinderne mister fodfæste i livet, hvorfor grønlandske kvinder ofte søger hjælp senere end andre socialt udsatte kvinder, samt hvilke barrierer, der er i forhold til at profitere af de eksisterende indsatser.

CENTRALE SPØRGSMÅL FOR UNDERSØGELSE:

1. Hvilke problemer i relation til økonomi, helbred, bolig, beskæftigelse, sprog, netværk og familie kæmper socialt udsatte grønlandske kvinder med? Og hvilke faktorer medvirker til og fastholder kvinderne i problemerne?
2. Hvordan håndterer kvinderne problemerne (coping-strategier)?
3. Hvilken hjælp får kvinderne fra familie, netværk, frivillige organisationer og det offentlige til at håndtere problemerne?
4. Hvordan og hvornår søgte kvinderne hjælpen, og hvad var udslagsgivende for, at de søgte hjælpen?
5. Hvilke ønsker har socialt udsatte grønlandske kvinder til støtte – og hjælpemuligheder? Og hvilke drømme har de om livet?

UNDERSØGELSENS INDHOLD

Der er som udgangspunkt udarbejdet en vidensafdækning af området, en kortlægning af tilbuddene for målgruppen og foretaget observationsbesøg på en række tilbud. Det er grundlag for den kvalitative undersøgelse baseret på interviews med udsatte grønlandske kvinder og socialarbejdere med særligt kendskab til målgruppen.

Interviewmaterialet analyseres med inddragelse af citater og ved hjælp af portrætter af en del af de kvinder, som har medvirket. Gennem citaterne kommer kvindernes stemme til udtryk, mens portrætterne giver indblik i livsforløb, erfaringer og problemer, der har været undervejs. Der redegøres for kvindernes livssituation, hvordan de håndterer deres problemer, hvilke coping-strategier de anvender, den hjælp de får, har fået og ikke har fået, hvordan de er kommet i kontakt med eventuelle indsatser, hvad der var udslagsgivende for at søge hjælpen og hvilke ønsker kvinderne har til støtte og hjælpemuligheder. Afslutningsvis sætter undersøgelsen fokus på kvindernes ønsker og drømme for fremtiden, samt kvindernes anbefalinger til, hvordan der kan skabes bedre indsatser.

Undersøgelsen er henvendt til alle med interesse for området, herunder beslutningstagere, professionelle med kendskab til arbejdet med udsatte grønlandske kvinder og befolkningen generelt. Undersøgelsen kan tjene som et kvalitativt indspark og supplement til den kvantitative viden på området, og således indgå som et brugerperspektiv i forskellige forskningsmæssige sammenhænge. Desuden kan den anvendes i undervisningssammenhænge og generelt til oplysning om forholdene for socialt udsatte grønlandske kvinder i Danmark, samt til inspiration i forhold til videreudvikling af indsatser på området.

KAPITEL 3: UDSATTE GRØNLANDSKE KVINDER I DANMARK

I arbejdet med denne undersøgelse har vi mødt og talt med udsatte grønlandske kvinder, som fortæller om meget barske oplevelser og svære problemer, som mange har forsøgt at håndtere på egen hånd. Mange har manglet hjælp i situationer, hvor hjælp var nødvendigt, og det medvirker det til at forværre i forvejen tunge problemer. I de tilfælde, hvor kvinderne har fået hjælp, er der påfaldende høj tilfredshed med meget lidt, og ofte med mindre end de er berettiget til. Men selvom der er positive oplevelser med indsatser her i Danmark, oplever kvinderne som oftest det danske hjælpesystem som en jungle af krav, som de har svært ved at navigere i. Det kommer til udtryk i denne undersøgelse og underbygges desuden af tidligere undersøgelser, blandt andet Rådets "*I Grønland er jeg for dansk, og i Danmark er jeg bare grønlander.*", Institut for Menneskerettigheders undersøgelse: *Ligebehandling af Grønlandere i Danmark* (2015) samt førnævnte undersøgelse fra SFI: *Grønlandere i Danmark* (2015).

På baggrund af empirien og tidligere undersøgelser står det klart, at der er store problemer for udsatte grønlandere i Danmark og herunder særligt grønlandske kvinder. Der peges på store mangler i indsatsen overfor grønlandere i Danmark og samtlige medvirkende kvinder har oplevet at blive dårligt behandlet, når de søger hjælp i kommunalt regi. Mange har svært ved at forstå de krav, der stilles, og oplever dem som svære eller ligefrem umulige at imødekomme. Et eksempel er, når der stilles krav om en fast adresse i tilfælde, hvor kvinderne beder om hjælp hos kommunen, netop fordi de er hjemløse. Samlet set oplever kvinderne manglende interesse fra de danske myndigheder i forhold til at hjælpe dem, og mange føler sig dårligt behandlet. På den baggrund er der kvinder, som opgiver eller undgår kontakt til kommunen, for i stedet at søge hjælp på lavtærskeltilbud eller i deres private netværk, hvor ressourcerne imidlertid ofte er begrænsede. I mange tilfælde står kvinderne uden hjælp i en belastet livssituation, hvor de klarer sig med nød og næppe, blandt andet ved hjælp af akutindsatser på landets forsorgshjem, væresteder og aktivitetstilbud. Her føler kvinderne sig ofte mødt på en anden og bedre måde, særligt på de tilbud, som er målrettet grønlandere, kvinder eller grønlandske kvinder i særdeleshed.

Selvom kvinderne i mange tilfælde har et relativt positivt syn på deres tilværelse, bærer mange på en meget tung bagage og har aktuelt meget massive problemer. Sociale problemer som misbrug, hjemløshed, psykiske og somatiske lidelser samt senfølger af vold og seksuelle overgreb er udbredt blandt kvinderne. Kvinderne befinder sig således i en særdeles svær livssituation, uden at have tilstrækkelige muligheder for at forbedre deres tilværelse.

ÅRSAGER TIL AT FLYTTE TIL DANMARK

Samtlige kvinder er flyttet fra Grønland til Danmark. For nogle har det været et positivt tilvalg, mens andre er flygtet af nødvendighed fra meget belastede forhold og store sociale problemer. Fælles for kvinderne er imidlertid drømmen om et bedre liv. Samlet set kan der identificeres følgende typiske årsager til, at kvinderne flytter til Danmark:

- **Parforhold:** mange flytter for at være sammen med en dansk eller grønlandsk mand bosiddende i Danmark
- **Et bedre liv:** mange håber at opnå bedre muligheder for at skabe et godt liv med uddannelse og arbejde
- **Flugt:** en del flygter fra voldelige forhold eller andre svære sociale problemer i Grønland
- **Hjemløshed:** enkelte flytter for at finde bolig eller få hjælp til andre sociale problemer
- **Tilfældighed:** nogle kommer til Danmark på besøg, som trækker ud og bliver permanente

TYPISKE PROBLEMER

De udsatte grønlandske kvinder i undersøgelsen er overordnet kendetegnet ved en række komplekse og sammensatte problemer. I den forstand adskiller kvinderne sig ikke fra andre socialt udsatte, som også kæmper med komplekse og sammensatte problemer i form af sociale, psykiske og somatiske problemer kombineret med en ustabil livssituation med manglende tilknytning til arbejde og uddannelse. Men for udsatte grønlandske kvinder er der samtidigt en række systembarrierer og hindringer for at få hjælp, som skærper problemerne og bidrager til en markant øget udsathed. Det drejer sig dels om sproglige og kulturelle barrierer, og dels om konkrete systembarrierer, der gør det svært for grønlændere at få hjælp i det danske system. Selvom grønlændere har dansk statsborgerskab, er mange ikke registreret som borger i en dansk kommune ved ankomsten, og er derfor i praksis ikke direkte berettiget til ydelser. Er de registrerede, meldes de til gengæld automatisk jobparate, selvom mange ikke mestrer det danske sprog, og ikke bliver tilbudt sprogundervisning. Samtidigt frafalder ydelserne fra Grønland ofte, før de bliver godkendt til ydelser af den danske kommune. For mere om grænsehindringer se blandt andet: (www.ft.dk/samling/20131/beslutningsforslag/b34/bilag/4/index.htm).

Blandt kvinderne er der desuden mange, som ikke ved, hvad de er berettiget til, og derfor ikke får tilstrækkelig hjælp til at etablere sig i Danmark. Mange har omfattende og alvorlige problemer med sig fra Grønland, og får yderligere problemer i mødet med det danske samfund. Kvinderne er ofte usikre på, hvor de skal henvende sig for at få hjælp, hvordan de skal forklare sig og profiterer sjældent i tilstrækkelig grad af de indsatser, der er til rådighed. Samlet set oplever mange at stå alene med problemerne uden i tilstrækkelig grad at blive informeret om og tilbudt relevant støtte.

I det følgende redegøres der enkeltvis for de typiske problemer for kvinderne i denne undersøgelse. Først og fremmest redegøres der for problemer af mere generel eller strukturel karakter, for eksempel barrierer for at få hjælp, problemer med at få en bolig eller en midlertidig adresse, økonomiske problemer, mangel på uddannelse og beskæftigelse samt sproglige og kulturelle barrierer. Dernæst redegøres for problemer, som i højere grad gør sig gældende på individuelt niveau så som misbrug, psykiske lidelser mv. Når de generelle problemer præsenteres først, er det fordi de ofte danner ramme for og påvirker udviklingen af problemer på individuelt niveau. De generelle problemer er således på mange måder nøglen til at kvalificere indsatsen på individuelt niveau.

De typiske problemer er først og fremmest udtryk for kvindernes perspektiv og suppleres af socialarbejdernes vurdering. Det er væsentligt at bemærke, at der på nær i enkelte tilfælde er stor overensstemmelse mellem kvindernes og socialarbejdernes betragtninger og vurderinger, selvom de adresseres forskelligt.

Det skal desuden understreges, at problemerne i praksis sjældent opleves som adskilte for kvinderne. Når de alligevel beskrives ét for ét, er det for at give læseren indblik i den mængde af problemer, som virker sammen og skaber en meget belastet livssituation for udsatte grønlandske kvinder i Danmark.

GENERELLE PROBLEMSTILLINGER

I dette afsnit redegøres for generelle problemer, som kvinderne oplever, står i vejen for at få hjælp her i Danmark.

► BARRIERER FOR AT FÅ HJÆLP I KOMMUNALT REGI

Kvinderne fortæller om en række hindringer, som står i vejen for at få hjælp her i Danmark. Mange har meget dårlige erfaringer med indsatsen i kommunalt regi og konkret i forhold til indsatsen fra sagsbehandlere på kommunen. Her føler kvinderne sig ofte dårligt behandlet, har svært ved at overskue det kommunale system og at handle på henvisninger videre i systemet. De dårlige oplevelser begynder i mange tilfælde med mødet med en lukket dør, når kvinderne ankommer til Danmark og henvender sig for at få hjælp. I flere tilfælde fortæller kvinderne om situationer, hvor de har stået uden tag over hovedet og penge på lommen, men alligevel fået afslag på hjælp hos kommunen. Mange er ikke lykkedes med at få kontanthjælp og andre er blevet trukket i kontanthjælp uden at vide hvorfor. Derudover oplever de færreste at blive tilbudt sprogkurser ved ankomsten til Danmark. Grønlanderes formelle ret til ydelser og indsatsen i Danmark, er således i praksis udfordret af, at de ikke ved eller forstår, hvordan de får hjælp, hvad de har krav på og hvilke pligter de skal opfylde.

For mange bliver gentagne afvisninger og oplevelser af at blive dårligt behandlet udslagsgivende for, at de undlader at søge hjælp hos kommunen. I stedet henvender mange sig på lavtærskeltilbud, i netværket eller andre steder, som ikke opfattes som kommunen. På frivillige tilbud, væresteder, forsorgshjem mv. føler kvinderne sig ofte mødt, set og hørt på en måde, som står i diametral modsætning til deres oplevelser på kommunen.

”Jeg vil gerne fortælle, hvis det kan gøre, at det går godt fremover. At det kan gå bedre for andre (...) Jeg håber, at andre ikke skal udsættes for det, jeg har oplevet. Kirkens Korshær er bedre end kommunen, lad mig sige det sådan.”

(Karina, 46 år)

Denne kvinde er en af mange, som har oplevet at blive dårligt behandlet. Mange er særligt utilfredse med indsatsen fra socialrådgivere og sagsbehandlere på kommunen, som de ikke oplever møder dem med forståelse for deres situation. Tværtimod giver kvinderne udtryk for, at der stilles mærkelige spørgsmål og uforståelige krav, som er svære eller ligefrem umulige at leve op til.

”Det var ikke kommunen der hjalp mig. Det var værestedet. Det var dem, der gjorde, at jeg fik en lejlighed. Og kommunen lånte mig så til indskuddet, men dem har jeg betalt tilbage.”

(Marie, 50 år)

Udover oplevelser af ikke at få hjælp hos kommunen, er der også andre barrierer for at søge hjælp. Mange oplever det som et nederlag og går derfor længe alene med problemer, som dermed i mange tilfælde øges.

”Jeg vil altid være stolt. Jeg skulle selv klare det, syntes jeg. Men til sidst sagde vennerne til mig, nu skal du komme ind på det område, hvor du skal søge hjælp til at få en bolig. Og det har jeg aldrig brudt mig om – at bede om hjælp.”

(Lisa, 57 år)

Ønsket om at ville klare så meget som muligt selv, bidrager i mange tilfælde til at gøre oplevelsen af at blive afvist særligt voldsom for kvinderne. Når det i udgangspunktet er svært at søge hjælp og kræve sin ret, oplever mange, at det føles særligt hårdt ikke at blive mødt med forståelse og imødekommenhed. Kvinderne bliver ofte utrygge ved måden der spørges ind på, og mange savner en mere varm og personlig indsats:

”Det er for overfladisk behandling vi får og for kold. Alt for mange stenansigter, reserverede. Hos os er det mere med følelser i ansigtet, men her er det bare koldt. Det er ikke alle, men mange, der er kolde. Jeg savner spontanitet og udtryk for følelser.”

(Andrea, 52)

Kolde ansigter og reserveret adfærd er svært for mange at håndtere. Oven i det er der ofte forståelsesmæssige udfordringer i kommunikationen mellem dem og kommunen, mens en del oplever at blive afvist og negligeret alene fordi de er grønlændere. Det er også blevet påpeget i en rapport fra Institut for menneskerettigheder: Ligebehandling af Grønlandere i Danmark (2015). En grønlandsk kvinde beskriver her konsekvenserne.

”Og på et tidspunkt holdt jeg så op med at gøre noget. For der var lukket dør, gang på gang på gang. Jeg synes, det var noget skidt og møg, når man prøver at få hjælp og så ligesom bare bliver sendt videre. Der var ligesom ingen, der kunne sige, her kan du få hjælp, og så lod jeg det til sidst bare flyde.”

(Eva, 42 år)

Ligesom andre rejser denne kvinde spørgsmålet: "Er det fordi jeg er grønlænder, at de ikke vil hjælpe?". Det er en overvejelse, som mange kvinder har og som giver næring til modstand mod kommunen og de danske myndigheder i det hele taget. En modstand som ofte fører til en undgåelsesadfærd i forhold til at søge hjælp.

"Jeg vil bare have, at de (kommunen) skal lade mig være i fred og hjælpe nogen, der har mere brug for det. Jeg vil ikke have deres hjælp, men her (værested for udsatte grønlændere) hjælper de mig med papirer og alt muligt. Jeg hørte om dem fra andre grønlændere, og så prøvede jeg det."

(Kirsten, 46 år)

Når kvinderne først er nået til et punkt, hvor mistilliden til de danske myndigheder og især kommunen gør, at de undgår at søge hjælp, er det svært at genopbygge tillid. I nogle tilfælde lykkes kvindernes netværk imidlertid i at hjælpe dem videre, når offentlige myndigheder ikke gør det. Ofte er det således via netværket, at kvinderne får information om relevante tilbud og motiveres til at søge hjælp, og her de får det skub, der for nogle skal til for at komme videre:

"Jeg har altid været stolt, men heldigvis var der nogen, der skubbede mig. Sagde hey, nu har du været i Danmark i to år. Prøv at få kontanthjælp, for jeg havde ingenting. Jeg bagtaler ikke, men nogen gange har folk brug for et skub. De har det hårdt, og så må man hjælpe dem."

(Andrea, 52 år)

En del lykkes med hjælp fra netværket med at få indsats hos kommunen, men oplever samtidig, at en selvstændig indsats ikke er nok. Det tolker mange som et udtryk for, at kommunens villighed til at hjælpe afhænger af, om nogen står bag dem og presser på. Kvinderne oplever ikke, at deres ord er nok til at opnå indsats og føler sig dermed ikke i stand til at få hjælp på egen hånd. Mange oplever at være helt afhængige af opbakning fra for eksempel en ven, personale på et værested eller andre, der kender systemet og kvindernes rettigheder. Til stor frustration for kvinderne, som føler sig ligegyldige og negligerede.

Enkelte kvinder er dog på nuværende tidspunkt lykkedes med at få hjælp, de profiterer af, trods store udfordringer. Fra dem er budskabet klart – de håber, at det bliver lettere for andre.

"Jeg håber, det bliver lettere for dem, som kommer hertil og står i den samme situation som mig. At de vil lade være mere at trække det i langdrag, alle de kloge deroppe (på kommunen) som hele tiden snakker og kigger på en. Det nytter ikke noget."

(Karina, 46 år)

Mange ønsker at bidrage til at gøre livet lettere for andre, som kommer til Danmark fra Grønland, og er særligt optagede af at hjælpe de unge, som i stigende grad søger hertil:

"Når de unge mennesker kommer her til Danmark, så skal vi være sikre på, at de ikke smutter ud af hænderne på systemet og kan gå hen og ødelægge sig selv for at holde det hele ud. Jeg synes, at man skal sørge for at være lige i nærheden og følge dem tæt, indtil man er sikker på, at det går."

(Andrea, 52 år)

"At ødelægge sig selv for at holde det hele ud" er noget, mange genkender. Mange har på egen krop oplevet, hvordan manglende hjælp ved ankomsten til Danmark kan medvirke til, at problemerne eskaleres, bliver mere komplicerede, mens mistilliden til systemet tager til:

"Jeg aner ikke, hvad man kan gøre for at hjælpe folk, der står i den samme situation som mig(...) Jeg har aldrig fået hjælp på den måde, så jeg ved det ikke. Bare lad dem være i fred."

(Justine, 38 år)

Socialarbejdernes perspektiv

Socialarbejderne bekræfter, at kvinderne sjældent får tilstrækkelig hjælp, og at der er en relativt stor gruppe, som ikke er i forbindelse med relevante tilbud. Særligt ved ankomsten til Danmark oplever socialarbejdere, at processen med at få kvinderne matchet med relevante indsatser ofte forsinkes unødvendigt af systembarrierer og manglende koordinering i kommunalt regi. Derfor går mange kvinder for længe uden hjælp på trods af socialarbejders indsats for at kompensere for manglende hjælp med de ressourcer, der er til rådighed. Det er dog sjældent nok, og der er behov for mere omfattende og langsigtede indsatser.

Flere af de medvirkende socialarbejdere har årelang erfaring indenfor området, og er dermed i stand til at vurdere udviklingen over de senere år. På den baggrund fortæller flere, at der er sket en positiv udvikling de senere år, selvom indsatsen fortsat ikke er tilstrækkelig. Mange oplever, at der er kommet øget fokus på udsatte grønlandere og de særlige udfordringer for målgruppen – blandt andet i kraft af strategien for udsatte grønlandere, der løber fra 2012-2016. Samtidigt er der også problemer, som er skærpet de senere år. Den generelle udvikling på socialområdet med implementeringen af en række reformer har ifølge flere gjort det sværere at være udsat – også for udsatte grønlandere. Samtidigt kommer der stadigt flere grønlandere til Danmark, og en større andel af dem har store sociale problemer og mestrer ikke det danske sprog. Det specifikke fokus på målgruppen har således gjort meget godt, mens den generelle udvikling på området ikke har gjort arbejdet lettere.

I kommuner, hvor strategien har været højt prioriteret, er det lykkedes at kvalificere indsatsen gennem samarbejde og koordinering på tværs. Mange ser samarbejde mellem forskellige aktører som nøglen til at skabe bedre indsatser, og derfor er der også positive erfaringer fra de kommuner, hvor strategien har været prioriteret. Omvendt efterspørger socialarbejdere i andre kommuner stadig bedre muligheder for samarbejde på tværs, idet samarbejdet mellem kommuner og lavtærskeltilbud, betragtes som den afgørende forudsætning for at kunne spotte kvinderne hurtigt og sætte ind med relevante indsatser, for at undgå eller modvirke social deroute.

At samle aktører på tværs af forvaltninger, de grønlandske huse, lavtærskeltilbud og andre relevante aktører har været centralt for strategien. Men mange socialarbejdere mener ikke, at det har været tilstrækkeligt prioriteret politisk, og en del udtrykker bekymring for, hvordan indsatsen skal løftes efter strategien udløber. Flere påpeger, at samarbejde er et tids- og ressourcekrævende arbejde, som kun bærer frugt, hvis det prioriteres, men så har det en overordentlig gavnlig effekt for den enkelte og samfundet som helhed.

Når kvinderne sjældent ved egen hjælp får argumenteret for relevante indsatser, skyldes det ifølge flere, at mange er tilbageholdende i forhold til at søge hjælp. Socialarbejderne giver udtryk for, at de møder kvinder med meget massive problemer, som ikke får hjælp og kan være svære at etablere kontakt til. Nogle steder har man ansatte med særligt kendskab til grønlandsk kultur og/eller sprog for bedre at kunne imødekomme kvinderne, skabe tryghed og gøre det nemmere for dem at udtrykke deres behov. Flere ser dette som et nødvendigt tiltag i en situation, hvor der er så store barrierer mellem offentlige indsatser og kvinderne.

Trods positive erfaringer med grønlandskyndige medarbejdere, påpeges det dog, at indsatsen løftes bedst af en varieret medarbejdergruppe. Mange socialarbejdere er optaget af at modvirke, at tilbuddene bliver en art grønlandsk boble i Danmark, og arbejder for at skabe tilbud som på en og samme tid anerkender det særegne og bygger bro til almene tilbud. Ifølge socialarbejdere kan en grønlandskyndig medarbejder gøre en positiv forskel ved på en og samme tid at repræsentere det særligt grønlandske og det danske samfund.

Gennemgående påpeger socialarbejdere således, at der for mange kvinder skal noget særligt til for at kunne profitere af almene indsatser. Der er dog ingen som ønsker at skabe et decideret parallelsystem, men derimod at hjælpe kvinderne til at profitere af almene indsatser. På kort sigt ved at skabe øget fokus på særlige behov og på længere sigt ved at overkomme systemiske barrierer, som gør det svært for kvinderne at få hjælp.

Det er ligesom man ikke kan finde døre ind til systemet

– EVAS HISTORIE

Da det begyndte at gå skævt, henvendte hun sig igen og igen hos kommunen for at få hjælp, og til sidst tiggede hun, for hun havde ikke andre steder at gå hen. Det hele var faldet fra hinanden, parforhold, familieliv, misbruget eskalerede og hun anede ikke, hvad hun skulle stille op.

Derfor søgte hun hjælp hos kommunen. Hun oplevede det som flovt og et nederlag, men hun var nødt til det for at komme på ret køl igen og få misbruget under kontrol, så hun igen kunne være noget for sin søn. Men selvom hun græd og tiggede, fik hun ingen hjælp. Til sidst gav hun op og lod bare alt flyde, hun mistede sin lejlighed og stod nu på gaden med et misbrug som det eneste at støtte sig til.

Gadelivet var hårdt og føltes som et nederlag, men samtidigt blev det indgangen til at få hjælp. Det var ikke lang tid, hun kunne holde til at sove rundt omkring omgivet af druk og vold, og hun henvendte sig på et natherberg på Vesterbro for at få en seng at sove i. Hun havde givet op på forhånd, så hun regnede ikke med noget, men på herberget fik hun en seng, et bad og noget mad, og der var personale, som spurgte ind og støttede hende. De talte med hende og spurgte, hvad hun havde brug for, og hjalp hende til at tage kontakt til andre tilbud, hvor der var hjælp at få, som rakte videre end til ostemadder, støtte og en seng. Den hjælp, hun søgte, var behandling for misbrug og hjælp til at bearbejde traumer, som i stigende grad trængte sig på. Hændelser hun havde fortrængt, og som hun slet ikke kunne håndtere.

Ved socialarbejderens hjælp og tips fra andre grønlandske kvinder fandt hun frem til et tilbud, hvor hun kunne få behandling for misbrug og samtidig bearbejde traumer fra seksuelle overgreb. Hun tog kontakt, blev skrevet op og fik efter et halvt år en plads. I dag har hun boet på botilbuddet i et år og har gennemgået intensiv behandling. Hun er blevet ædru, clean, har genoptaget kontakten til sin søn, og snart flytter hun igen i egen lejlighed. Ifølge Eva er hun nået dertil, fordi hun fik hjælp til at finde ind og rundt i systemet. Nok til at hun i dag igen føler sig i stand til at klare sig i egen lejlighed med bare en smule støtte.

► JAGTEN PÅ EN ADRESSE

Systemiske barrierer for grønlændere, der kommer til Danmark, udmønter sig konkret i en række problemer, der gør det svært at være udsat grønlandsk kvinde i Danmark. Et af de mest almindelige problemer for kvinderne er således at få en adresse ved ankomsten til Danmark, hvilket konkret kan føre til hjemløshed og gøre, at kvinderne ikke kan modtage sociale indsatser.

Problemerne opstår på baggrund af krav i lovgivningen om, at det kræver en adresse at blive tilknyttet en kommune og dermed at kunne modtage sociale indsatser i Danmark. Kommunerne er som ansvarlige for den sociale indsats, forpligtet til at tilbyde borgere med bopæl indenfor kommunegrænsen indsatser i overensstemmelse med bestemmelser efter serviceloven, og det er således bopælsadressen, som er afgørende for, hvilken kommune, der er forpligtet til at tilbyde den enkelte borger sociale indsatser.

Kvinderne er formelt berettiget til hjælp her i Danmark, men i praksis får de sjældent den hjælp, de har krav på. Som danske statsborgere er de ikke omfattet af de regler, som gælder for flygtninge med opholdstilladelse i Danmark. Hvor flygtninge fordeles i landets kommuner, der er forpligtet til at anvise en bolig, skal grønlændere selv finde en bolig, hvilket imidlertid kan være meget svært på et boligmarked, der i forvejen er presset. For en del af kvinderne lykkes det ikke, og mange opholder sig derfor i Danmark uden at have en adresse og uden at være tilknyttet en kommune, hvor de kan søge hjælp. Det danske statsborgerskab giver således formelt direkte adgang til Danmark, men i praksis mangler kvinderne på afgørende områder hjælp til at blive del af det danske samfund på lige fod med andre danske statsborgere.

"Man kan ikke gøre noget som helst, før man har en adresse. Det er ligesom en mur."

(Andrea, 52 år)

At systemet er indrettet på en måde, som i dén grad begrænser kvindernes adgang, kommer for mange som en overraskelse. Kvinderne kommer hertil i den tro, at de som danske statsborgere kan få hjælp i Danmark, og mange føler sig uretfærdigt behandlet, når de i stedet møder en mur. Det giver for nogle næring til en følelse af at være mindreværd, mens det for andre skaber mistillid til det danske system. Konkret bliver det desuden i mange tilfælde direkte årsag til hjemløshed, øget misbrug og andre problemer, idet manglende muligheder for hjælp får problemerne til at vokse og skaber en desperat situation for kvinderne.

"Det er ligesom om, man ikke kan finde døre ind til systemet. Det er ligesom om, det er b levet lavet på den måde, at det gerne skulle være umuligt at komme ind, hvis man ikke har en adresse. Man skal tigge om hjælp."

(Eva, 42 år)

Når nøglen til at finde døre ind er en adresse, stiller det kvinderne i en meget svær situation. Mange føler sig nødsaget til at søge alternative løsninger, hvilket som oftest er at søge hjælp hos venner og bekendte. I enkelte tilfælde lykkes det kvinderne at få adresse hos en bekendt, men det er sjældent nemt, og ofte skal der betales noget til gengæld. Nogle betaler store summer eller arbejder for at få en adresse ved for eksempel at agere tjenestepige eller rengøringsdame for bekendte, men andre opgiver og sover hist og pist. Derudover er der kvinder, som har relationer til mænd, for at få tag over hovedet og en adresse, der kan give adgang til sociale indsatser.

"Jeg betalte 2500 om måneden for at få en adresse. Det var gennem en jeg kendte, som jeg fandt via Facebook. Han lod mig få adresse der."

(Marie, 50 år)

Kvinderne oplever det som et helt urimeligt problem, som de er meget frustrerede over ikke at have mulighed for at løse. Mange opfatter det som udtryk for modvilje hos de danske myndigheder i forhold til at hjælpe netop dem, når der stilles krav, som åbenlyst er så svære at imødekomme. Flere mener, at systemet med vilje afholder dem fra at kunne søge hjælp og er meget kedde af at blive mødt med en lukket dør, fremfor den hjælpende hånd, der efterspørges.

"Jeg synes, det er næstekærlighed, om jeg så må sige, at man rækker hånden ud, hjælper folk til at få en midlertidig adresse, indtil de får en lejlighed."

(Andrea, 52 år)

Socialarbejdernes perspektiv

Kvindernes problemer med at få en adresse er velkendt blandt samtlige socialarbejdere, og det påpeges, at netop dette er en hindring, som i praksis gør det meget svært for kvinderne at etablere sig og tage del i det danske samfund.

Mange er frustrerede over ikke at kunne hjælpe kvinderne ved for eksempel at give dem midlertidig adresse på et værested, så de kan blive skrevet op til en bolig og blive berettiget til at modtage sociale indsatser. I kommuner, hvor strategien for udsatte grønlandere er blevet prioriteret, oplever socialarbejderne imidlertid, at det ofte er lettere at hjælpe kvinderne til at få en adresse og videre i systemet. Men uanset strategien mangler der billige boliger, og mange bestræbelser på at hjælpe strander i manglende muligheder for at give kvinderne en adresse eller endnu bedre en bolig.

I landets større byer, hvor bolig manglen er størst, er det særligt svært at hjælpe kvinderne, og socialarbejderne bliver ofte vidne til en social deroute. Mange møder kvinder, som i jagten på en adresse tvinges ud i situationer, hvor de føler sig nødsaget til at blive i voldelige parforhold eller har sex med mænd for en seng at sove i. Det er for socialarbejderne en stor frustration ikke at kunne tilbyde kvinderne andre løsninger. Ofte kan socialarbejderne ikke umiddelbart tilbyde andet end midlertidige ophold på herberg eller forsorgshjem, hvilket langt fra i sig selv løser problemerne.

Det er ligesom en mur

– ANDREAS HISTORIE

Da Andrea kom til Danmark, mødte hun en mur, da hun henvendte sig hos kommunen for at blive skrevet op til en bolig. På det tidspunkt havde hun allerede søgt med lys og lygte for at finde en bolig på egen hånd, for hun havde altid klaret sig selv, og det havde hun tænkt sig at blive ved med her i Danmark. Men det viste sig at være sværere end forventet. Boligerne hang ikke på træerne, selvom hun søgte bredt og udenfor de større byer. Hun var til samtale flere steder, men hver gang gik værelset til en ung studerende eller til andre, som ikke havde grønlandsk baggrund. Til sidst blev det for hårdt at stå uden bolig, og derfor blev hun nødt til at bede kommunen om hjælp.

Det var ikke fordi, hun forventede at få en bolig lige her og nu, men hun troede, at kommunen kunne hjælpe ved at skrive hende op til en bolig. Men hun fik at vide, at det krævede en adresse at komme på venteliste til en bolig, og at adressen desuden var forudsætning for overhovedet at få hjælp hos kommunen. Sådan forstod Andrea det i hvert fald, og da hun spurgte, hvad hun så skulle stille op, forblev budskabet det samme. Hun skulle finde en adresse, før hun kunne få hjælp, men det var ikke nemt som hjemløs uden indtægt.

Heldigvis havde hun en gammel bekendt, som til sidst indvilligede i at lade hende få midlertidig adresse hos hende. Til gengæld skulle hun gøre rent, vaskes op og tage sig af det huslige. Det var hårdt, for hjemmet var altid fyldt med berusede, overnattende gæster, og samtidig betalte hun husleje med penge, hun havde sparet op, før hun flyttede til Danmark. Hun havde lagt til side for at have til flytning og etablering, men det var langt fra nok og tiden gik, mens Andreas dårlige samvittighed voksede. Hun havde børn i Grønland og havde lovet sin yngste, en 16-årig datter, at hun kunne følge med, så snart hun havde en bolig, men boligen fandt hun ikke, og livet blev stadig mere kaotisk, mens Andrea fik det dårligere.

Andrea følte sig desperat og ensom, men midt i kaos mødte hun en mand og forelskede sig. Det var dejligt med en støtte, men han var voldelig, særligt når han drak, og det gjorde han meget. Alligevel gav han hende en slags tryghed i en meget utryk tilværelse og var, som hun beskriver det, et anker, der trak hende ned. Men til sidst blev det for meget, og hun søgte hjælp på et herberg. Det var trods alt bedre at kunne skærme sig fra druk og vold, at have sin egen seng. Med personalets hjælp blev hun skrevet op til en bolig og fik også kontanthjælp. I dag har hun en lejlighed i udkanten af Esbjerg, og hendes datter er kommet hertil, men alkoholen er blevet en fast del af tilværelsen, og manden, hun forelskede sig i, trækker hende stadig mod bunden.

► HJEMLØSHED OG USTABILE BOLIGFORHOLD

Hjemløshed og ustabile boligforhold er så udbredt blandt kvinderne, at det nærmest må betegnes som et grundvilkår. Alle kvinder er flyttet hertil fra Grønland, og i de fleste tilfælde uden at have hverken adresse eller en bolig. Men almindelige begyndervanskeligheder med at finde vej ind på boligmarkedet er langt fra hele forklaringen på, at antallet af udsatte grønlændere, som har benyttet herberger eller forsorgshjem, er 46 gange så stort som gruppen af danskere (Det nationale forskningscenter for velfærd, Grønlændere i Danmark: 2015).

Hjemløshed og ustabile boligforhold er to sider af samme sag, og kvinderne veksler hyppigt mellem ustabile boliger og hjemløshed. I mange tilfælde har kvinderne ikke andet end i bedste fald en sofa eller en madras på et gulv hos familie, venner eller bekendte. En del har adresse steder, hvor de reelt ikke bor, og der er således udsatte grønlandske kvinder i Danmark, som har folkeregisteradresse, men i praksis er uden bopæl. Der er også kvinder, som ikke har en adresse, men som har mere eller mindre fast bopæl hos familie, venner og bekendte eller en partner. I overensstemmelse med ønsket om at formidle kvindernes perspektiv, er det imidlertid kun dem, som selv betegner sig som hjemløse, der omtales som sådan i det følgende. Teknisk set er der således kvinder som er hjemløse, uden at være defineret som sådan i denne rapport.

At være hjemløs eller i en ustabil boligsituation er en belastning, som tærer på overskuddet til at tage sig af andre presserende problemer. Mange kvinder fortæller, at de bruger al deres energi på at klare dagen og vejen, mens andre problemer forbliver ubearbejdede og i mange tilfælde vokser.

”Så til sidst lod jeg bare tingene ligge og gik bare rundt fra sofa til sofa hos de her misbrugsvenner og veninder, jeg havde fået. Så var jeg der nogle dage eller måneder, og så gik jeg videre til en anden sofa. Og hvis det hele brændte på hos den ene, var jeg måske heldig at kunne overnatte hos min bror en dag eller to.”

(Eva, 42 år)

Der er også en del som har egen lejlighed, men trods det ikke har en stabil bolig. Nogle er utrygge ved at opholde sig alene i en lejlighed og overnatter derfor på sofaer, herberger mv. Andre har svært ved at sætte grænser for gæster, og oplever at netværket rykker ind, hvormed der opstår en kaotisk situation. Det får for mange misbrug, psykiske lidelser og andre problemer til at intensiveres.

”Så var det, at jeg blev træt af at bo der, hvor der blev drukket, så jeg slæbte mig selv ind på et forsorgshjem. Jeg synes, det var bedre at kunne låse døren, gå i bad og få rene håndklæder og kunne vaske tøj... Og selvom det var dyrt, fik jeg hjælp til at søge lejlighed.”

(Andrea, 52 år).

Selvom de ustabile forhold tærer på kræfterne, motiverer det også nogle til at søge hjælp på landets herberger og forsorgshjem. Men der er også kvinder, som finder en form for tryk i kaos og derfor søger de ustabile boliger, hvor mange overnatter sammen. Mange er utrygge ved at sove alene, og nogle er decideret bange for det, og søger derfor hen, hvor der er mulighed for at overnatte sammen med andre. Men de steder, hvor selskabet er, er sjældent steder, hvor der samtidigt er hjælp at få til massive og komplekse problemer og den støtte, kvinderne søger. Tværtimod er det steder, som ofte er præget af druk, vold og generelt uforudsigelighed, som gør det hårdt at opholde sig der i længden.

“Det var meget trættende at bo i et alkoholiseret miljø. Det var ligesom om jeg hele tiden var i beredskab.”

(Justine, 38 år)

Samlet set giver kvinderne udtryk for, at det er en udfordring at balancere behovet for at have et sted, der er trygt, rent og stabilt og samtidigt ønsket om at være tæt på andre mennesker i dagligdagen. De fleste oplever ikke livsstilen i de tilgængelige miljøer som konstruktiv i længden, og druk, vold og manglende forbindelse til det omkringliggende samfund medvirker ofte til, at kvinderne udvikler en paralleltilværelse i Danmark. Dagene går med samvær med andre i en udsat position, herunder særligt udsatte grønlandere, mens de sociale problemer vokser.

Mange oplever, at hjemløshed og ustabile boligforhold konkret står i vejen for at blive en del af det danske samfund og engagere sig i uddannelse og arbejde. Når hverdagen bliver fyldt af socialt samvær, druk og bestræbelser på at klare dagen og vejen, opfylder det behovet for socialt samvær, men samtidigt tærer det på overskuddet til at uddanne sig og finde arbejde. Men med tiden får mange behov for noget mere stabilt, for at kunne håndtere andre problemer.

“Nu bor jeg for mig selv, alene, men jeg har det godt. For når man først har været hjemløs, så trænger man til at have et sted, hvor man kan lukke døren, og sige det er mit hjem. Sådan har jeg haft det.”

(Lisa, 57 år)

Samlet set er boligsituationen en afgørende barriere for, at kvinderne kan få den tilværelse de ønsker her i Danmark. Var der bedre muligheder for at finde boliger ville meget ifølge kvinderne være lettere.

“Det har været en lettelse for mig at få den lejlighed, for at kunne være i fred fra alt og alle, og bare kunne være sig selv. Det er det vigtigste, synes jeg, bare at kunne lukke døren og sige her har du fred, her kan vi være os selv.”

(Andrea, 52 år)

Socialarbejdernes perspektiv

Det er en stor frustration for socialarbejderne at være vidne til hjemløshed og ustabile boligsituationer blandt kvinderne, uden at kunne hjælpe dem. På forsorgshjem og herberger, hvor socialarbejderne ofte møder kvinderne, er der sjældent andre muligheder end at tilbyde en seng at sove i. Der er boligmangel i samtlige af landets større byer og særligt mangel på billige boliger, som er tilsvarende kvindernes betalingsevne. Det gør det svært at hjælpe kvinderne.

I nogle områder udenfor de større byer er der mulighed for at få en bolig, men ifølge socialarbejdere er der ofte tale om udsatte boligområder med en beboersammensætning, som sjældent har positiv indvirkning på kvinder, som i forvejen er udsatte. Når mange udsatte samles i boligområder rummer det en række udfordringer, som ifølge de fleste dog er at foretrække fremfor alternativet – fortsat hjemløshed.

For den del af kvinderne som er hjemløse, beskriver socialarbejderne, at dagene typisk forløber med overnatninger på herberger eller forsorgshjem, hos bekendte eller hos mænd, kvinderne har sporadiske eller længerevarende forhold til. Om dagen, hvor mange herberger holder lukket, opholder mange sig på væresteder eller på gaden sammen med andre udsatte. Socialarbejderne oplever sjældent, at kvinderne sover på gaden, idet de fleste finder private overnatningsmuligheder eller plads på herbergene.

Problemer omkring hjemløshed og ustabile boligsituationer fører ifølge socialarbejdere en række andre problemer med sig. Det betyder imidlertid ikke, at socialarbejderne er af den opfattelse, at en bolig i sig selv kan løse kvindernes problemer, men mange oplever, at en belastet livssituation kun forværres uden en bolig. Flere socialarbejdere peger på, at kvinderne har behov for en kombination af bolig og samtidig støtte, ligesom det også er tilfældet for andre hjemløse. En bolig kan være første skridt i forhold til at forbedre en belastet livssituation og arbejde med andre problemer, som kvinderne kæmper med.

Så sov jeg bare hist og pist

– NAJAS HISTORIE

Et natherberg er Najas hjem. Det er her hun overnatter de fleste nætter, og opholder sig det meste af tiden. Sådant har det været, siden hun for et år siden forlod sin mand og sønnen, som hun boede sammen med i en lejlighed på Amager. Hun så ingen anden udvej, for hun kunne ikke længere være sammen med manden, og var nødt til at komme væk.

Den første tid overnattede hun hist og pist – på herberger, hos venner og bekendte, hos en grandfætter og hvor der ellers var plads. Derudover var der de mandlige bekendtskaber, men dem er hun helst fri for at tale om. Med tiden blev det dog for hårdt aldrig at vide, hvor hun skulle sove, og at opholde sig i det kaos, som livet på gaden medførte. Der var meget druk og røg, og hun havde det dårligt fysisk og psykisk. Over et halvt år tabte hun sig ti kilo, hun drak mere, end hun spiste og var ude af stand til at tage sig af sig selv. Til sidst tog personalet på et herberg fat i hende og fik hende til at søge hjælp.

Før hun blev hjemløs, havde hun et helt andet liv. Nok var der også dengang druk, svære følelser og en tung bagage at kæmpe med, men det meste af tiden lykkedes det at holde styr på det hele og leve et nogenlunde liv. Hun passede sin familie, mand og barn og havde også et arbejde. Men det blev sværere med tiden og dårlige tanker trængte sig på, som hun forsøgte at bedøve med hash og alkohol. Samtidigt havde hendes mand en affære, og hun reagerede ved at have en affære med hans ven, parforholdet faldt fra hinanden, hun forlod ham og blev hjemløs.

Før i tiden arbejdede hun ellers selv med hjemløse. Hun var ansat på et værested i Nuuk og var meget glad for det. I dag er hun selv bruger af tilbud til hjemløse, og selvom den omvendte rolle er svær, er hun meget taknemmelig for den mulighed, hun får. Når man er hjemløs betyder en seng at sove i alt, sådan er det i hvert fald for hende, og uden hjælpen på herberger aner hun ikke, hvad hun skulle stille op. De har hjulpet og givet hende en base i et liv, hvor al struktur var opløst, og hvor hun ikke længere var i stand til at tage sig af sig selv.

Men selvom herbergerne har været altafgørende, er det samtidigt et dårligt sted for hende at være. Hun er dagligt omgivet af druk og stoffer, og hun drikker også selv for at holde det hele ud. Hun vil hellere bruge sine dage på noget andet, men lige nu hænger hun fast – i et belastet netværk, druk og tunge tanker. Men det er samtidigt på herberget hun føler sig mest tryk, og det øvrige samfund føles efterhånden utrygt og fremmed. Hver torsdag overvinder hun alligevel sig selv, bevæger sig udenfor miljøet for at komme i et tilbud for kvinder i prostitution. Her får hun talt om svære tanker, og om alt det hun prøver at flygte fra. Det gør godt, men efterfølgende vender hun igen tilbage til det samme.

► ØKONOMISKE PROBLEMER

Størstedelen af de interviewede kvinder modtager kontanthjælp eller førtidspension, mens enkelte er uden indtægt. Mange har store økonomiske problemer og har svært ved at klare dagen og vejen. Trods det er de økonomiske problemer ikke det, som kvinderne vægter mest, men mere de dårlige oplevelser med at blive uretfærdigt behandlet i den forbindelse. Det kan være, når kvinderne bliver sanktioneret – uden at forstå hvorfor, eller sat på gaden, selvom de har bedt om hjælp.

“Det er et hårdt liv, når man ikke bliver hørt. Og dét med at det økonomiske hele tiden, altså at der sker noget hele tiden, og at der hele tiden mangler penge til mad, og at de har indsat for lidt penge eller gjort noget forkert, uden der bliver rettet på det. Der er altid noget med økonomien, altså at man mangler.”

(Eva, 42 år)

De økonomiske problemer hænger ofte sammen med, at mange er påbegyndt deres tilværelse i Danmark uden at have en indtægt. Mange kommer hertil med ønsker og forventninger om uddannelse eller arbejde, og derfor søger de færreste kontanthjælp lige, når de ankommer. Nogle opgiver at søge ydelser på grund af problemer med at få en adresse, som beskrevet i et tidligere afsnit, ligesom nogle undlader, fordi de er utrygge ved kontakten til systemet eller er usikre på, hvordan man gør. Andre undlader at søge i håbet om at finde arbejde og blive i stand til at forsørge sig selv.

“Jeg holdt op med at arbejde i forbindelse med, at jeg flyttede hertil. Jeg kunne ellers godt tænke mig at arbejde videre her i Danmark, men når man så står i en situation, hvor man er boligløs, så kan man ikke lige pludselig komme og sige hej, har I et job til mig.”

(Andrea, 52 år)

Efter at have søgt arbejde længe og fået gentagne afslag bad hun kommunen om hjælp. Men kommunen hjalp ikke og informerede hende ikke om muligheden for at få kontanthjælp, og efter endnu et par afslag gav hun op og søgte ind på et forsorgshjem. Hun troede og håbede, at hendes mange års erfaring fra Grønland som afdelingsleder i psykiatrien var noget, hun kunne bygge videre på og bruge her i Danmark. Men det viste sig at være meget svært at finde vej ind på det danske arbejdsmarked.

“Det værste er, at de tager penge fra én. Det har jeg ikke oplevet før. Sådan som jeg har forstået det, er aktivering ligesom et arbejde, og derfor er det lidt mærkeligt at blive trukket i penge, når man ikke kan komme, og på den måde blive behandlet som et stort barn. Det er lidt mærkeligt for mig, som lige har haft arbejde i 17 år.”

(Andrea, 52 år)

Mange fortsætter ihærdigt med at søge job og ydelser i forsøget på at få et økonomisk grundlag og skabe en god tilværelse i Danmark. Men når systembarrierer og uforståelige regler gentagne gange står i vejen, er det i længden svært for kvinderne at holde modet oppe.

*”Jeg er gammel husmor, så jeg kan godt klare det. Men nogen gange...
Altså når man ikke kan få et friskt æble hver dag, så synes jeg, det er lidt hårdt.”*

(Rosa, 61 år)

De økonomiske problemer er markante blandt kvinderne. Men samtidigt er kvinderne ofte taknemmelige for de ydelser, de får, hvilket kan afholde dem fra at give udtryk for problemerne og gøre opmærksomme på deres svære økonomiske situation. Reelt er der således mange, som ikke har penge til at klare dagen og vejen, men som klarer sig med nød og næppe uden at søge yderligere hjælp.

Socialarbejdernes perspektiv

Økonomiske problemer er sjældent noget, kvinderne kan løse på egen hånd, og socialarbejderne må derfor ofte træde til. Kvinderne har i mange tilfælde brug for støtte til at navigere i det danske system og søge om for eksempel kontanthjælp. Kvinderne finder papirarbejdet uoverskueligt og uforståeligt, og socialarbejderne oplever, at det ofte er nødvendigt at informere kvinder om grundlæggende rettigheder, krav og regler. Derudover er der behov for at støtte og motivere kvinderne til overhovedet at søge offentlige ydelser, idet mange hellere vil klare sig selv eller undlader at søge på grund af dårligere erfaringer. Socialarbejderne påtager sig derfor en koordinerende rolle for kvinderne i forhold til kommunen, og udfører desuden et omfattende motivationsarbejde for at få kvinderne til at søge et forsørgelsesgrundlag.

Ifølge socialarbejdere er de økonomiske problemer i mange tilfælde direkte forbundet med hjemløshed. Mange af kvinderne kan ikke finde en bolig, de kan betale eller må flytte, fordi de ikke kan betale husleje. Socialarbejderne møder kvinder, som er hjemløse, selvom de gentagne gange har søgt hjælp for at undgå udsættelse, men uden at få det. På den baggrund retter mange kritik imod kommunernes indsats, men samtidigt er der blandt socialarbejderne forståelse for, at det kan være svært for kommunerne at yde en ordentlig indsats på grund af trængte budgetter og bunker af sager på socialrådgivernes bord.

Trods forståelse og enkelte positive tilkendegivelser, mener de fleste socialarbejdere, at der er behov for at kvalificere indsatsen for at komme de økonomiske problemer til livs. Der er behov for i højere grad at tage højde for kulturelle og sproglige barrierer, som i dag gør, at mange bliver fejlinformeret eller slet ikke bliver informeret om rettigheder. Det fører i mange tilfælde til oplevelser blandt kvinderne af at blive uretfærdigt behandlet, og derfor mener socialarbejdere, at kommunerne fremadrettet bør gøre langt mere for at sikre, at budskabet også bliver forstået.

Når der ikke er til et friskt æble hver dag, så er det hårdt

– ROSAS HISTORIE

Rosa har været vant til at klare sig selv. Sådan har det været siden hun flyttede hjemmefra som 15-årig, og siden har hun tjent sine egne penge, senest i en lederstilling i Grønland. Det betyder meget for hende at klare sig selv, men selvom det for det meste har været muligt, har livet ikke været nemt. Gennem tiden har hun kæmpet med følgerne af en hård opvækst, et langvarigt parforhold med en mand der udsatte hende for vold og seksuelle overgreb og et over årene tiltagende alkoholmisbrug.

I lang tid klarede hun det hele på trods. Hun knoklede på arbejdet, tog sig af sine børn, men drak samtidig alt for meget. Det havde hun råd til, fordi hun tjente godt, og i lang tid lykkedes det hende at holde facaden. Men virkeligheden var, at hun fik det stadigt dårligere, indtil hun indså, at nu måtte det være nok. Hun ville have styr på sit liv, bearbejde det bagvedliggende og finde fodfæste i livet uden alkohol. Det krævede, at hun forlod sin mand og fik hjælp udefra, og hun besluttede at flytte til Danmark for at skabe et bedre liv. En ny begyndelse, væk fra manden og misbruget, og nærmere sine efterhånden voksne børn, som alle bor i Danmark.

Selvom hun havde sparet op til at klare den første tid, var det slet ikke nok. Hjælpen, hun havde troet og håbet at kunne få, var helt utilgængelig. Hun kunne ikke finde en bolig eller en midlertidig adresse, og da pengene slap op stod hun uden både bolig og indtægt. Problemerne, som hun var kommet for at bearbejde, blev ikke mindre af at leve af ingenting og uden tag over hovedet. Hun fik hjælp fra sine voksne børn, men det var mærkeligt som 61-årig at sove på et gulv og være afhængig af børnenes indtægt. Nok var hun vant til at klare sig for lidt, men når der ikke var til et friskt æble hver dag, var det for hårdt. Hun savnede at arbejde, være selvforsørgende og at have et sted at bo.

Men Rosa gav ikke op. Hun blev ved med at søge bolig, arbejde, hjælp hos kommunen, venner og et netværk. Hun fandt en dansk mand, som for en stund blev løsning på de økonomiske problemer. Han drak massivt, men gav hende tag over hovedet og den adresse, hun havde brug for, for at få kontanthjælp. Imens forsatte hun boligjagten, spurgte alle hun kendte og mødte en sød kvinde, som gerne ville udleje til hende, selvom hun var grønlænder. Hun takkede ja og flyttede ind i et lille bitte hus i Nordjylland. Huslejen var næsten 8.000 kroner om måneden, og hun kunne ikke betale indskuddet. Kommunen ville ikke hjælpe, men kvinden lod hende flytte ind alligevel, og Rosa betalte hver en krone af sin kontanthjælp og hutlede sig ellers igennem. Det var hårdt, men hvor var det dog skønt at have et sted, der var bare lidt hendes eget.

► UDEN UDDANNELSE OG ARBEJDE

De fleste af kvinderne har været i uddannelse og har arbejdet store dele af livet i Grønland. Mange har lyst til fortsat at gøre det her i Danmark, men har svært ved at finde vej ind i uddannelsessystemet og det danske arbejdsmarked. De fleste mangler relevant arbejdserfaring og har ikke det uddannelsesniveau, som er påkrævet og efterspurgt i Danmark. Kvinderne har særligt erfaring indenfor social og sundhedsfagene, kreative fag eller med fabriksarbejde, kontor eller i butik.

"Jeg har både været fisker og tømrer, og så har jeg gået på uddannelsen til designer. Men så ville hjemmestyret ikke betale, og jeg havde ikke selv råd. Jeg kom jo ellers hertil for at få en uddannelse..."

(Lisa, 57 år)

Mange er kommet til Danmark med ambitioner om at få eller forsætte en uddannelse, men er faldet fra undervejs eller aldrig kommet i gang. Nogle har afbrudt uddannelser på grund af problemer med meritoverførsel, eller fordi den grønlandske uddannelse ikke har været anerkendt i Danmark, mens andre er faldet fra, fordi problemer har tårnet sig op og været uoverkommelige samtidigt med en uddannelse.

"Jeg vil gerne have en uddannelse her i Danmark. Jeg var ellers også begyndt på uddannelse til social- og sundhedshjælper i Grønland, men det gik ikke rigtig. Jeg begyndte at drikke alt for meget, da min søn døde."

(Mona, 31 år)

Ligesådan har andre opgivet uddannelse og arbejde på grund af sociale problemer, tabet af en kæreste, et barn eller andre familiemedlemmer, psykiske lidelser eller noget fjerde. Mange oplever det som et nederlag, som de har svært ved at komme videre fra, og i nogle tilfælde bliver det udslagsgivende for at gøre en i forvejen udsat livssituation mere udsat. Sådan gik det for eksempel for Mona.

"Efter jeg holdt op, så drak jeg bare. Jeg var jo også hjemløs og vidste ikke, hvad jeg ellers skulle, og alle omkring mig drak."

(Mona, 31 år)

Uddannelse og arbejde medvirker i mange tilfælde til at skabe en struktur, som kvinderne savner. Ofte har det kunnet holde sociale problemer i skak og modvirket, at problemer eskaleres. Selvom langt de fleste står udenfor uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet på nuværende tidspunkt, ønsker de fleste at ændre på dette for at forbedre deres livssituation. Men mange har problemer, der gør det umuligt at gennemføre en uddannelse eller varetage et job på almene vilkår, og kvinderne efterspørger særlig støtte og jobs på fleksible vilkår. En del har således meget gavn af aktivitetstilbud på væresteder eller andet.

"Så var det, at jeg kom på aktivering. Det var ligesom en gummibåd, der var nogen, der hev mig op fra dybet. Nu er jeg reddet."

(Marie, 50 år)

"Jeg har brug for en stabil hverdag. Planlægning, samarbejde med andre og med aktiveringsstedet for at komme videre. Lige nu er det dét, det drejer sig om."

(Marie, 50 år)

På samme måde kan frivilligt arbejde have stor betydning for kvinderne i forhold at skabe struktur og opnå en mere meningsfuld hverdag. Det væsentlige er, at kvinderne føler sig som del af et fællesskab, hvor de kan bidrage med noget og bruge tiden konstruktivt. Samtidigt oplever mange det som en kærdkommen mulighed for at komme væk fra livet på gaden og udfylde hverdagen med ædru aktiviteter.

"Jeg har været frivillig, mens jeg var hjemløs. Midt i det her usammenhængende liv, hvor jeg boede på gaden, tog jeg derind hver torsdag. Det var ligesom mit frirum, hvor jeg ikke skulle tænke på alt muligt, men bare var der, og var der for andre."

(Eva, 42 år)

Samlet set er det svært for kvinderne at realisere ønsker om uddannelse og arbejde her i Danmark, og det er et stort afsavn for mange. Mange har tidligere været bedre i stand til at håndtere og begrænse problemer ved hjælp af arbejde eller uddannelse til at strukturere hverdagen. Uden det oplever mange at miste indhold i hverdagen, mens troen på sig selv og egne evner til at klare sig gradvist svækkes.

"Det er ligesom arbejdet kan give styrke og selvtillid. Og jeg skulle jo gerne også kunne komme igennem de oplevelser, jeg har haft, og det har jeg brug for styrke til. Og ja, så nok en psykolog."

(Marie, 50 år)

Socialarbejdernes perspektiv

Socialarbejdere på væresteder og aktivitetstilbud er meget opmærksomme på kvindernes ønsker om en hverdag med aktiviteter og en form for beskæftigelse. Der arrangeres således mange aktiviteter for kvinderne for eksempel omkring madlavning, håndværk, håndarbejde og andet, som mange har erfaring med fra Grønland. Derudover tilbyder mange steder værksteds- og gartnerarbejde, som kvinderne også gerne deltager i.

Socialarbejderne oplever, at der er stor arbejdsglæde blandt kvinderne, men samtidigt også, at kvindernes ønsker om at finde ordinært arbejde i Danmark er svære at realisere på det nuværende arbejdsmarked. Skibsfart, fiskeri og fabriksarbejde er ikke længere store arbejdsområder i Danmark, ligesom social- og sundhedssektoren heller ikke efterspørger ufaglært arbejdskraft i samme omfang som førhen. De problemer der generelt er for socialt udsatte i forhold til at finde ind på arbejdsmarked, gør sig således også gældende for udsatte grønlandske kvinder.

På den baggrund, er der ifølge socialarbejdere meget, som går tabt. Blandt kvinderne er der en del, som er vant til et meget arbejdsomt liv, og der er en arbejdsvilje og glæde, som i alt for ringe grad bringes i spil i dag. Mange kvinder vil enormt gerne ind på arbejdsmarkedet, og socialarbejderne gør meget for at støtte kvinderne i det. Men det er svært at holde kvindernes gejst oppe, når de får det ene afslag efter det andet, og socialarbejderne efterspørger derfor bedre muligheder for at hjælpe kvinderne ind på arbejdsmarkedet.

Ifølge socialarbejderne kan en hverdag med mulighed for flere ædru aktiviteter have den positive effekt, at sociale problemer bliver nemmere at kontrollere og leve med. Derudover giver det kvinderne mulighed for at skabe relationer til andre mere ressourcestærke netværk og blive del af et uddannelses- eller arbejdsfællesskab. Der er derfor meget at hente ved at tænke i bedre muligheder for at hjælpe udsatte grønlandske kvinder i en form for beskæftigelse.

Arbejdet holder mig fast

– ALBERTES HISTORIE

Alberte er 39 år og har lige fået arbejde i Føtex. Her møder hun alle hverdage kl. 7 og arbejder frem til kl. 11. De fleste dage er hun i bagerafdelingen, hvis ikke det er fredag, hvor hun laver stjernesked i Bistroyen eller giver en hånd med i andre afdelinger. For Alberte betyder arbejdet alt. Med det har hun fået noget at stå op til og et positivt indhold i et ellers hårdt liv. Hun har arbejdet mere eller mindre altid, stået tidligt op om morgenen og på den måde holdt det hele ud, holdt styr på misbruget og bevaret en smule selvstændighed. Så arbejdet har hun brug for og særligt glæden ved at møde på arbejde om mandagen, tale med kollegaerne og mærke det særlige fællesskab – et fællesskab fri for alkohol.

Desværre har det ikke været nemt at finde arbejde i Danmark, og med tiden er det kun blevet sværere. Alberte har ikke en uddannelse og har levet et hårdt liv, som kommer til udtryk mentalt og fysisk. Hun har kun få tænder tilbage, leverbetændelse og en voldsom knæskade, hun fik i et slagsmål med sin mand. Det er derfor ikke alle jobs, hun kan varetage. Hun må ikke gøre rent pga. smittefare, og knæet volder hende også store problemer. De jobs, hun søger, er derfor nogle, hvor hun kan bidrage lidt, et par timer dagligt.

Det kan hun i Føtex, men desværre er det snart slut. Hun er i en virksomhedspraktik, som kommunen hjalp hende i gang med. Sagsbehandleren anbefalede hende ellers at søge førtidspension på grund af tabt arbejdsevne efter knæoperationen og de mange andre problemer, hun har. Men uden arbejdet ved Alberte ikke, hvad hun skal stille op med sig selv, så hun insisterede, kæmpede sig tilbage på benene og møder nu op hver dag. Hun håber, at hun kan fortsætte i Føtex, men snart er praktikken slut.

Alberte bekymrer sig meget og er ked af snart igen at stå uden arbejde. Når hun går ledig, drikker hun nemlig konstant, men nu hvor hun har arbejde, holder hun det til 5-6 øl om dagen og møder frisk kl. 7. Hun har brug for stabilitet og et arbejde for, at hverdagen giver mening. Hendes børn er anbragt, og selv bor hun hos en mand, som drikker og smider hende ud med jævne mellemrum. Når det sker, overnatter hun på herberger, indtil han igen ringer og siger, at hun skal komme hjem. Selv i de perioder står hun op og går på arbejde.

► SPROGLIGE OG KULTURELLE BARRIERER

Kvinderne taler dansk i et meget varieret omfang og har ofte begrænset kendskab til det danske samfund. Det er et udbredt problem blandt grønlændere i Danmark, som vi også tidligere har sat fokus på i undersøgelsen *"I Grønland er jeg for dansk, og i Danmark er jeg bare grønlander."* (Rådet for Socialt Udsatte: 2014). Selvom størstedelen har tilknytning til Danmark, er der mange som ikke mestrer det danske sprog, og er på bar bund i forhold til at navigere i det danske samfund.

"Når man lige flytter herved og ikke kan dansk, så er det hårdt(...)Jeg kunne jo godt tale skoledansk, men på dansk kan man sige alt muligt, hvor det så i virkeligheden betyder det modsatte. Det kunne jeg ikke forstå."

(Naja, 37 år)

De sproglige barrierer drejer sig ikke udelukkende om det konkrete sproglige, men også om meningen, der knytter sig til det sagte. At mestre det danske sprog kræver således ikke kun konkret sproglige kompetencer, men også en kulturel forståelse, som kvinderne ikke altid er i besiddelse af:

"Til sidst besluttede jeg mig for at lære dansk. Både på den ene, den anden og den tredje måde. Altså ironisk, sarkastisk og frækt. Heldigvis har jeg lidt humor, så det har hjulpet mig lidt."

(Rosa, 61 år)

Danskundervisning er et tilbud og ikke et krav for grønlændere der kommer til Danmark. Mange taler på forhånd dansk og har ikke behov for sprogundervisning, men samtidigt er der mange, særligt i de yngre generationer, som ikke taler dansk på et niveau, hvor det er muligt at forstå og gøre sig forståelig. Alligevel er det de færreste, som tilbydes undervisning ved ankomsten, og der er således en del, som ikke lærer dansk og bor i Danmark uden at mestre sproget. Kvinderne i denne undersøgelse oplever ikke at være blevet tilbudt sprogkurser, når de har henvendt sig i kommunalt regi og dem, som har modtaget undervisning, oplever ikke at have profiteret af det i et omfang, så de i dag taler godt dansk. I det hele taget har kvinderne ikke gode erfaringer med sprogkurserne og giver udtryk for, at de har lært sig dansk på anden vis, eller ikke er på et sprogligt højere niveau end ved ankomsten til Danmark.

"Det dansk jeg kan, det kan jeg fra Grønland"

(Martha, 28 år)

Når mange på en og samme tid mangler sproglige kompetencer, og hovedsageligt opholder sig sammen med andre grønlandere, kan det skærpe barrierer for at lære dansk og blive del af det danske samfund. I de grønlandske netværk foregår den meste kommunikation på grønlandsk, ligesom grønlandske skikke og traditioner vægtes højt. I nogle tilfælde kan det føre til, at netværkene bliver selvrefererende og lukker sig om sig selv som en art grønlandsk boble i Danmark. Det er ikke i sig selv problematisk, men bliver det i tilfælde, hvor kvindernes eneste referenceramme i Danmark er de grønlandske netværk. Selvom mange søger netværkene, er der samtidigt mange som savner at omgås andre, blive bedre til dansk og få bedre muligheder for at tage del i samfundet.

"Jeg synes, det er kedeligt. Vi er kun grønlandere, som går der (kommunalt aktiveringstilbud for grønlandere), og jeg er vant til at arbejde sammen med alle. Og hvis jeg skal lære mere dansk, så skal vi ikke kun være grønlandere, men måske alle nationaliteter samlet."

(Martha, 28 år)

Selvom mange ønsker mere samvær med andre end grønlandere, er de målrettede tilbud samtidigt både vigtige og nødvendige for mange i forhold til at blive fortrolig med dansk kultur, sprog og normer, og blive bedre til at navigere i det danske samfund. De målrettede tilbud er for mange en indgang til at kunne profitere af almene indsatsler, og det er ikke et spørgsmål om enten eller, men nærmere både og. Kvindene er glade for de målrettede tilbud, men savner bedre muligheder for også at kunne profitere af almene tilbud. Men det kræver mere fokus på særlige behov og barrierer, for eksempel for at få hjælp hos kommunen.

"De der fra kommunen, de skal lytte mere til, hvad folk siger i stedet for, at det hele går op i alle de der gamle regler og fremmedsprog. Jeg synes, de skal have en der oversætter for grønlandske personer, der ikke forstår ret meget. Så alle kan forstå hinanden."

(Karina, 46 år)

Kvindernes begrænsede sproglige kompetencer skaber behov for tolkebistand. Men der er sjældent en tolk til rådighed, og det er konkret en barriere for, at kvinderne kan profitere af almene indsatsler. Mange oplever, at en tolk eller en grønlandskkyndig medarbejder gør det nemmere at forstå de krav, der stilles, drage nytte af informationer og navigere i forhold til det. Udover tolkebistand i kommunalt regi efterspørger mange behandling for stofmisbrug og psykiske lidelser, hvor der tages højde for begrænsede sprogkunderskaber og kulturelle forskelle. Kvindene ønsker grønlandssproget psykologbehandling og bedre muligheder for tolkning, særligt i kommunalt regi:

"Jeg kan godt forstå det almindelige danske sprog, men ikke det der fremmedsprog, som de taler på kommunen."

(Alberte, 39 år)

Socialarbejderne perspektiv

Sproglige og kulturelle barrierer er en meget stor hindring for, at grønlandske kvinder kan profitere af eksisterende indsats og få et godt liv her i Danmark. Sådan lyder budskabet fra alle interviewede socialarbejdere. De manglende sproglige kompetencer er særligt en barriere for, at kvinderne kan navigere i samfundet, og selvom de fleste forstår noget dansk, oplever socialarbejdere, at det sjældent er nok til at profitere af almene indsats. Med den begrænsede sproglige forståelse øges også kulturelle barrierer, idet det uforståelige forbliver uforståeligt uden evnen til at stille spørgsmål og søge forklaring.

Socialarbejderne mener, at der er behov for langt større fokus på de sproglige barrierer, som på nuværende tidspunkt alt for ofte negligeres. Mange tror, at grønlændere taler og forstår dansk, men det er ikke altid tilfældet. Samtidigt betyder kvindernes status som danske statsborgere, at danskundervisning er en ret og ikke en pligt, og ifølge socialarbejdere betyder det, at kvinderne skal være meget proaktive for at få tilkendt danskundervisning. Mange kommuner undlader angiveligt at tilbyde kvinderne de kurser, de er berettigede til og da kvinderne ofte er tilbageholdende med selv at bede om det, får de sjældent sprogundervisning.

Udover de sproglige barrierer, er der også kulturelle forskelle. En af de mest markante forskelle, som socialarbejderne oplever, er, at grønlændere er mere kollektivt orienteret, og at individuelle behov i mindre grad er i centrum. Mange er tilbageholdende med at stille krav og bede om hjælp i forhold til individuelle problemer, og det gør, at socialarbejderne må være særligt opmærksomme på kvindernes behov for at sikre, at de bliver tilgodeset. I kommunalt regi sker det imidlertid sjældent, og ifølge socialarbejdere er det en af de væsentligste årsager til, at indsatsen sjældent har den ønskede effekt.

Samlet set peger socialarbejderne på, at der er behov for mere opmærksomhed på sproglige og kulturelle barrierer, særligt i kommunalt regi. Kvindernes danske statsborgerskab virker som en hindring for at anerkende sproglige og kulturelle barrierer. Men de eksisterer og forsvinder ikke af at blive negligeret. Derfor anbefaler socialarbejdere, at kvinderne får bedre muligheder for tolkning, og at der ansættes grønlandskyndige medarbejdere som del af medarbejdergruppen på de relevante tilbud og i kommunalt regi.

Det er ensomt, når man ingenting forstår

– ERNAS HISTORIE

Erna kan næsten ikke dansk, men forstår en smule. Hun kom hertil i 2010 og har ikke lært mere dansk siden. Hun synes, det er ensomt at bo i et land, hvor hun ingenting forstår, og derfor søger hun primært de grønlandske fællesskaber.

Årsagen til, at Erna kom til Danmark var, at hun blev betalt for at hente noget hash og smugle det til Grønland. På det tidspunkt havde hun det meget dårligt på Grønland og kæmpede med en stor gæld, som hun var desperat for at slippe af med. Derfor indvilligede hun i at rejse til Danmark for at hente noget hash, men da hun kom hertil, følte det helt forkert, og hun besluttede sig for ikke at gøre det. De, som betalte rejsen ud, ville ikke betale den retur, hvis ikke hun medbragte hashen, og siden har hun så været her i Danmark.

Siden 2010 har Erna levet nærmest uden kontakt til det danske samfund. Hun har ikke fået en adresse, modtager ikke kontanthjælp og har ikke fået hjælp andre steder end på herberger og så en enkelt gang hos politiet. Om det egentlig var hjælp, ved hun dog ikke. På herberget, hvor hun overnattede en periode, blev hun udsat for voldtægtsforsøg. Hun anmeldte ham og gennemgik også en retssag, hvor han blev dømt, men uden at hun fik noget hjælp. Hun blev hverken tilbudt psykologhjælp eller noget som helst andet, og i retten stod hun alene tilbage efter at have vidnet ved hjælp af en tolk.

Siden har hun ikke turdet overnatte på herberger. Hun er bange, men tør ikke bede om hjælp, for hun føler sig ikke velkommen i Danmark. Hun forstår ikke, hvad der bliver sagt og er bange for at søge hjælp hos kommunen. Hun har hørt, at de stiller mange krav, som hun ikke aner, hvordan hun skal imødekomme, og hun kan slet ikke overskue det. Lige nu virker det bedre at samle flasker og sove hist og her og så ellers søge hjælp hos sine grønlandske venner. Her forstår hun, hvad der bliver sagt og føler sig bare en lille smule hjemme.

► NETVÆRKET – EN RESSOURCE OG EN BELASTNING

Netværket har en helt afgørende betydning for kvinderne. Det er ofte i netværket, at kvinderne finder indhold i hverdagen, overnatningsmuligheder, får hjælp til at navigere i systemet og viden om eksisterende indsatser. For mange træder netværket i stedet for familie og andre nære, som de har forladt i Grønland eller mistet. Netværket udfylder på den måde et tomrum og bliver i mange tilfælde kvindernes primære relation i Danmark, men dog en relation forbundet med en udpræget ambivalens. Mens kvinderne på den ene side finder støtte i netværket, opstår der samtidigt ofte problemer, ligesom problemer eskaleres. Mange bliver mere misbrugene i samværet med netværket og nogle udsættes for vold og seksuelle overgreb.

Netværkene består ofte af familie, venner og bekendte, som ligesom kvinderne er flyttet fra Grønland til Danmark, og er i høj grad homogene, hvad angår såvel etniske, kulturelle og sproglige tilhørsforhold. Ligesådan ligner problemerne i netværket kvindernes egne.

I en hverdag uden uddannelse eller arbejde, bruger kvinderne meget tid sammen med netværket. Samværet er i vidt omfang præget af alkohol og hash, som spiller en central rolle som medie for samværet. Mange oplever det som en belastning, at misbruget fylder så meget, og savner muligheder for samvær, hvor druk spiller en mindre rolle. På væresteder er der ofte mulighed for at være sammen med andre omkring aktiviteter, som ikke involverer alkohol, og det er en mulighed som kvinderne værdsætter og ofte benytter sig af.

Når kvinderne ofte mødes med netværket på væresteder, gaden, i lejligheder eller lignende, hænger det sammen med, at mange ikke har en bolig eller bor langt væk fra de områder, hvor de fleste opholder sig. Derudover sætter mange pris på at mødes ude eller andre steder, hvor der er rum til at opholde sig i større grupper. På gode dage, hvor kvinderne har overskud, opholder mange sig således sammen med andre i private lejligheder, udendørs på offentlige pladser eller på væresteder.

“Nogle gange er det svært, for man bliver lidt ensom. Hvis jeg skal møde andre, så er jeg nødt til at komme her på gaden eller på værtshusene.”

(Lisa, 57 år)

For at beskrive netværkets funktion, er det afgørende at få greb om den dobbelte betydning. De kaotiske netværk er for mange en stabil instans i en ellers ustabil hverdag, og mange finder tryghed i et stærkt sammenhold, som skaber en form for stabilitet, mens misbrug og andre problemer samtidigt gør samværet svært. Trods ustabilitet og kaos gør stærke tilhørsforhold i forhold til såvel etniske, sociale, kulturelle og sproglige faktorer alligevel netværkene til et ofte tryggere alternativ end samfundet i øvrigt.

"Det er det, at når man føler sig ensom, så er den første man tænker på dem. Altså, man kan vel lige mødes over et par øl, men så bliver det til 10 øl eller 15. For altså sammenholdet er meget stærkt og følelsesmæssigt. Det er som om, vi holder hinanden i hånden for at kunne holde det hele ud."

(Andrea, 52 år)

Sammenholdet er ofte motivation for at søge netværket, men mange forsøger i perioder at trække sig for at passe på sig selv og få kontrol over et misbrug. Men ofte føler kvinderne sig ensomme, savner samvær og søger derfor igen tilbage til netværket.

"Der var ingen andre at gå til, end dem. Så til sidst var det, det jeg gjorde, selvom det ikke var godt."

(Justine, 38 år)

Når kvinderne kommer til Danmark med store problemer, oplever mange, at det er meget svært at finde andre venner end de, som drikker og kæmper med de samme problemer som dem selv.

"Når man er ny tilkommen, så er det nemmeste at komme til dem, der er misbrugere. De er mere åbne om deres liv, og deres døre er åbne. Alle andre har jo ikke rigtig tid til at rende rundt og sige hej, de har jo deres hverdag som skal fungere"

(Karina, 46 år)

Med belastede netværk som det eneste tilgængelige fællesskab, oplever mange ensomhed og social isolation – både konkret, når de trækker sig fra netværket, men også som en mere diffus følelsesmæssig erfaring. Mange kvinder føler sig ensomme og er konkret isolerede fra andre, men der er også kvinder som oplever ensomheden meget stærkt, selvom de for det mest opholder sig i netværket og sjældent er alene. I nogle tilfælde er følelsen endda mere udtalt i samværet med andre, idet de tilgængelige fællesskaber sjældent tilbyder tilstrækkelig lindring. Samværet i dysfunktionelle netværk kan sjældent udfylde det følelsesmæssige og eksistentielle tomrum, som for mange af kvinderne er en del af livet.

"Jeg er fisker, det sorte får og sådan har det altid været. Jeg har følt mig hjemme på havet. Selvom jeg har et sted at bo, så har jeg ikke et hjem. Jeg er en enspænder, hjemløs, og sådan er det."

(Lisa, 57 år)

Oplevelsen af at være enspænder og uden rigtig at høre hjemme, bliver for kvinderne meget tydelig i Danmark. Mange savner almindelig daglig kontakt til naboer, kollegaer og andre mennesker, og beskriver deres socialliv i Grønland, som mere rigt end i Danmark. For nogen bliver det en ond cirkel, hvor savnet efter daglig kontakt får kvinderne til at trække sig, fremfor at søge ud, hvormed følelsen af ensomhed tiltager.

”Jeg bruger ikke rigtig dagen på ret meget, for jeg er begyndt at blive menneskesky. Jeg kan ikke være sammen med mange mennesker mere... Men selvom jeg har angst, er det alligevel godt for mig at komme lidt ud. Det er som om det bagefter er lidt lettere.”

(Karina, 46 år)

De kvinder, som har egen bolig, giver i mange tilfælde udtryk for at være fastlåst i en paradoksal situation, hvor de har brug for et sted, som er deres, mens de samtidigt savner samvær. Nogle finder hjælp i at få et sted, der er deres, men for de fleste flytter ensomheden med.

”Det har været en lettelse for mig at få den lejlighed. For at kunne være i fred fra alt og alle og bare kunne være sig selv. Men jeg savner nogle at tale med.”

(Andrea, 52 år)

For at modvirke tomheden, stiller nogle bopælen til rådighed for netværket. Andre gør det, fordi de føler sig forpligtet til det, idet de oplever at stå i gæld til folk, som de tidligere har sovet på sofaer hos. Tilbage står, at kvinderne ofte føler sig spændt ud imellem to dårlige alternativer – på den ene side et netværk med begrænsede ressourcer og på den anden side social isolation. Uanset hvor kvinderne placerer sig i spændet mellem fællesskab og isolation, er der næsten altid ensomheden.

Socialarbejdernes perspektiv

Socialarbejderne oplever netværket som på én og samme tid en belastning og en styrke. På den ene side får kvinderne hjælp i netværkene og oplever et tilhørsforhold, men samtidigt konfronteres de med en meget hård livsstil, som sjældent er gavnlig i længden.

Flere socialarbejdere påpeger, at netværkene er præget af misbrug, vold og seksuelle overgreb, men samtidigt er det for mange svært at se, hvordan kvinderne skulle klare sig uden. Netværket er ofte det eneste fællesskab, som umiddelbart er tilgængeligt for kvinderne i Danmark, selvom kvinderne gerne vil omgås andre og har ønsker om at udfylde hverdagen med andre aktiviteter.

Ligesom det er tilfældet for mange andre socialt udsatte oplever socialarbejderne, at mange søger belastede netværk i mangel på bedre alternativer. Men for udsatte grønlandske kvinder er afhængigheden ofte særligt stærk, idet mange oplever at stå udenfor – ikke alene fordi de er udsatte, men også på grund af sociale, sproglige og kulturelle tilhørsforhold. Socialarbejderne oplever, at samfundet ofte er uoverskueligt, fremmed og utrygt for kvinderne, mens netværket modsat er forbundet med en genkendelighed og tryghed, der opleves særligt stærk i kontrast til det danske samfund.

Samværet i netværkene beskriver socialarbejdere som kaotisk og præget af misbrug. Flere fortæller om kvinder, der hænger fast i voldelige parforhold eller er udsat for vold og/eller seksuelle overgreb, men trods det ikke afbryder forbindelsen. Endvidere oplever flere, at netværkene er organiseret meget hierarkisk, og at enkelte personer indtager en meget dominant rolle, som kvinderne ligger under for. Mange kvinder er afhængige af netværket i forhold til at få en seng at sove i, klare sig økonomisk og for at dulme følelsen af ensomhed, og derfor finder mange sig i alt for meget.

Socialarbejderne påpeger, at netværket har en særlig social og kulturel betydning for kvinderne, som er væsentlig at have for øje. Grønlandske kvinder er ifølge socialarbejdere ikke individorienteret i samme udstrækning, som mange danskere, og vægter ofte kollektive fremfor individuelle behov. Kvinderne er derfor i mange tilfælde optaget af fællesskabets bedste og har fokus på at hjælpe andre, fremfor dem selv, og det kan gøre det særligt svært at sætte grænser i en situation, hvor kollektivet overskrider dem.

På trods af de problemer netværket skaber, er der ifølge socialarbejdere ingen tvivl om, at det samtidigt rummer ressourcer, som har stor betydning både praktisk, følelsesmæssigt og socialt. Derfor er der også behov for målrettede, netværksorienterede tilbud på væresteder og lavtærskeltilbud, hvor udsatte grønlandske kvinder kan opholde sig i selskab med andre grønlændere. Socialarbejderne oplever, at flere henvender sig, når de kan komme sammen med andre og samtidigt giver det mulighed for at understøtte drukfrie aktiviteter, samt at gribe ind i forhold til kvinder, som er særligt belastede. Åbne tilbud, hvor mange grønlændere opholder sig, kan således ideelt være trædesten i forhold til at hjælpe kvinderne til at blive del af andre mere ressourcerstærke fællesskaber.

Og det er der brug for. De grønlandske netværk er nemlig sjældent fællesskaber, hvor der er fokus på psykiske lidelser og traumatiske hændelser, som mange kvinder kæmper med. Det betyder, at kvinderne ofte står meget alene med meget store problemer, hvilket i særdeleshed giver næring til ensomhed blandt kvinderne og for nogle fører til social isolation, alt imens problemerne vokser.

Jeg finder altid kun dem, der drikker. Sådan er det

– MARIES HISTORIE

Da Marie kom til Danmark, følte hun sig meget alene. Hun var flygtet fra en hård tilværelse i Grønland og drømte om et bedre liv. I Danmark flyttede hun ind sammen med sin danske kæreste, som hun havde mødt i Grønland, men efter de kom hertil, drak han mere og mere, og det samme gjorde Marie, som ikke anede, hvad hun skulle stille op. Hun havde håbet på et bedre liv, men fik det kun værre, og hvor hun før havde haft både arbejde og et netværk, var der ikke noget af det i Danmark. Kun dem der drikker, og sammen med dem drak hun også.

Alkohol og hash fyldte ikke så meget i Grønland, men alligevel var tilværelsen hård. Hun havde arbejde, kollegaer, familie og venner, men samtidigt var hun alene om meget, og det var altid hende, der skulle hjælpe andre, mens ingen hjalp hende. Men dengang havde hun i det mindste et netværk af folk, der arbejdede og ville noget med deres liv, men det var ikke nok til at klare det i længden. Hun bar på hårde erfaringer, som med tiden påvirkede hende mere, og da hun fik muligheden, var hun klar til at forlade det hele og flytte til Danmark.

Men i Danmark udviklede forholdet sig dårligt, hun forlod den danske mand og stod så pludselig på egne ben, mens tilværelsen sortnede for hende. Det var hårdt at klare sig i Danmark, hvor der ikke var arbejde at få og ingen mennesker at tale med udover dem, der drikker. Hun følte sig ensom, søgte trøst i netværket og tryghed hos mænd, som gav hende stik det modsatte. Mænd som drak og udsatte hende for vold, og selv drak hun stadigt mere, indtil hun knap nok kunne genkende sig selv.

I dag er livet stadig hårdt. Hun har været i behandling, forsøgt at lægge alkoholen på hylden, men det er ensomt og svært, når alle, hun kender, drikker. Hun har forsøgt at skabe andre bekendtskaber og få et arbejde, men det er ikke nemt, når man er grønlænder her i Danmark. Heldigvis er der væresteder med aktiviteter og alkoholfrit samvær, men når de lukker, er der stadig kun netværket og den alkohol, som altid følger med. Hvis bare det ikke var så svært, ville hun arbejde og være en del af samfundet.

INDIVIDUELLE FAKTORER

I dette afsnit beskrives individuelle problemer, som præger kvinderne og belaster deres livssituation. Det drejer sig om problemer, der først og fremmest kommer til udtryk på individuelt niveau og ikke er direkte forbundet med overordnede samfundsstrukturer – lovgivning, tilrettelæggelse af indsatsen og rettigheder for kvinderne i Danmark. Det er klart, at generelle faktorer også har betydning på individuelt niveau, men i det følgende er der særligt fokus på de sociale, psykiske og somatiske problemer, som ikke direkte er betinget af overordnede samfundsstrukturer og kan løses alene på lovgivningsniveau.

► MISBRUG AF HASH OG ALKOHOL

Misbrug af hash og alkohol er udbredt blandt kvinderne. Mange har eller har haft et misbrug, ligesom mange er vokset op i misbrugshjem og er del af misbrugene netværk. Misbrug er således et problem, der rammer såvel individuelt som kollektivt. Skænderier og vold i forbindelse med druk forekommer ofte, ligesom kvindernes seksuelle grænser ofte overtrædes i sammenhænge, hvor alkohol og hash indgår.

Særligt for kvinderne er, at misbruget begrænser sig til enten hash, alkohol eller en kombination. Ingen tager hårdere stoffer, selvom kvinderne ofte opholder sig i miljøer, hvor kokain, heroin og andre stoffer er udbredte. Mange opholder sig i miljøer omkring den åbne stofscene i København og i andre af landets større byer, hvor forekomsten af stofmisbrug er høj, men trods det er alkohol og hash kvindernes foretrukne rusmidler.

En del af kvinderne drikker kun i sociale sammenhænge og enkelte drikker aldrig, men for størstedelen har misbruget omfattende og alvorlige konsekvenser. Flere har en særdeles belastet sundhedstilstand, ligesom mange har alvorlige psykiske og sociale problemer, der i større eller mindre grad kan relateres til misbrug.

Overordnet kan de medvirkende kvinder inddeles i to grupper baseret på deres brug og misbrug af hash og alkohol. Den ene gruppe har et misbrug, de ikke er i stand til at styre og i en grad, så de i praksis er berusede mere eller mindre døgnet rundt. Det er ikke tilfældet for størstedelen, men de fleste har i perioder været misbrugene i det omfang. For den anden gruppe spiller alkohol og/eller hash en mere begrænset rolle, der gør det muligt at have et liv med aktiviteter, hvor rusmidler ikke indgår. I de fleste tilfælde har denne gruppe et forbrug, hvor der drikkes og/eller ryges på daglig basis, men dog i et omfang, hvor der er plads til ædru perioder. Størstedelen af kvinderne tilhører sidstnævnte gruppe og har et misbrug, som fylder store dele af tilværelsen, men uden dog at tage pladsen fra alt andet. Derudover er der enkelte, som ikke hverken drikker eller ryger, men som lever med misbrug i kraft af samværet i netværket.

Kvindernes dagligdag er typisk struktureret på en måde, så der er plads til andre aktiviteter. Mange bruger dagligt ædru timer på aktiviteter på væresteder eller andre forpligtelser i forhold til kommunen eller andet. Selvom misbrug ofte fylder meget, nyder mange de drukfri aktiviteter og oplever det som meningsfuldt at have en hverdag, hvor de udretter noget i fællesskab med andre.

"Mens jeg røg hver dag og boede på gaden, kom jeg alligevel hver torsdag. Det var, ligesom bare noget jeg skulle, og det blev på en måde mit helle. Jeg lavede bare perler og hjalp lidt til, og det var en befrielse at kunne være noget for andre."

(Eva, 42 år)

Mange giver udtryk for, at det betyder meget at kunne være noget for andre og have en funktion i forhold til arbejde eller andet, men ofte bliver misbruget for omfattende og står i vejen for det. Kvinderne giver udtryk for, at der i overgangen mellem det, de har forladt i Grønland, og den nye virkelighed ofte opstår et tomrum, som mange søger at udfylde med alkohol. Mange har været vant til at have en funktion i forhold til familie, parforhold eller arbejde, og står således i en ny og uvant situation i Danmark, hvor krav og ansvar er nogle andre end førhen. Nogle oplever i den første tid i Danmark for en stund at være fritaget fra krav, ansvar og problemer, som tidligere har tynget, men samtidigt også et tomrum.

"Jeg har set det gennem så mange år nu, at folk flytter hertil og har det nemmere her i Danmark. Når man lige er tilflyttet føles alt nemmere(...) Men psykisk og socialt er det ikke nærmere. På den måde er der ingen hjælp at få."

(Marie, 50 år)

Denne kvinde oplevede ligesom mange andre, at misbruget og de sociale problemer eskalerede efter ankomsten til Danmark. Mange fortæller således, at de her i Danmark er begyndt at drikke på daglig basis modsat førhen, hvor misbruget var mere moderat.

"Jeg drikker dagligt, men nu er der kommet mere styr på det, og jeg er ikke bevidstløs, når jeg har drukket. Jeg drikker kun øl nu, og det er mange, mange år siden, jeg har drukket sprut. Men som jeg siger til dem på kommunen, når jeg når de 6-7 stykker, så tæller jeg ikke mere."

(Karina, 46 år)

Mens alkohol og hash på den ene side skaber store problemer for kvinderne, er det samtidigt en strategi til at håndtere livet i et samfund, hvor det er svært at finde sig til rette og hvor misbrugsnetværkene opleves som det eneste alternativ til isolation og ensomhed. Mange forsøger at søge hjælp, men når de ikke får det, bliver misbrug i stedet en strategi til at klare sig:

"Jeg har været i alkoholbehandling, været indlagt i psykiatrien og det hjælper ikke. Der er så mange forskellige personer inde over, som prøver at hjælpe. Men så snakker de den ene vej og så den anden. De tror, de er så kloge i hovedet, men det nytter ikke noget, og de ved ikke om det, de siger, også bliver forstået."

(Justine, 38 år)

Kvinderne oplever det som meget svært at få hjælp til deres misbrug. Der er behandlingsmuligheder, men de som har været i behandling, oplever at behandlingen er målrettet andre og ikke tilgodeser deres behov. Kvinderne bliver i de fleste tilfælde tilbudt ambulans behandling, når de søger hjælp, som mange imidlertid ikke profiterer af, fordi de ikke forstår formål og indhold i behandling, og har svært ved at overskue mødetider på behandlingsstedet. Der er dog også enkelte, som har positive erfaringer – særligt med mere omfattende tilbud, hvor der er fokus på andet end misbrug, og hvor terapi og social støtte inddrages som centrale elementer i behandlingen. For mange er misbruget, som det er fremgået, en måde leve med meget barske erfaringer, og derfor har mange også behov for mere helhedsorienteret behandling med fokus på den samlede livssituation.

"Jeg har også haft det svært på Grønland. Min mor var alkoholiker, og min morfar var. Så jeg er opvokset i en dysfunktionel familie, men jeg troede jeg var kommet ud af det. Jeg havde altid sagt "jeg skal fandeme aldrig have et misbrug", og jeg drak heller ikke. Men så kom hashen ind, og det blev jo det samme."

(Eva, 42 år)

For at komme misbruget til livs efterspørger mange således mere støtte til skabe en stabil hverdag med den ro og tryghed, der skal til for at komme videre. Derudover har mange behov for at opbygge eller genopbygge den tryghed, der skal til for at række ud og bede om hjælp.

"Jeg har lært, mens jeg har boet her, at jeg skal række ud til folk, når det går dårligt. I stedet for bare at sidde og få det endnu mere dårligt, indtil jeg begynder igen."

(Naja, 37 år)

Men på nuværende tidspunkt oplever kvinderne sjældent at få den støtte, de har behov for, og for mange betyder det, at problemerne eskaleres og får omfattende konsekvenser, som kunne have været undgået med bedre hjælp tidligere.

"Grunden til at jeg mistede lejligheden og min søn og alt muligt, det er jo på grund af mit misbrug."

(Eva, 42 år)

Selvom misbrug kan være en strategi til at håndtere en belastet livssituation, får det for de fleste den modsatte effekt og giver næring til flere problemer.

”Det er druk, der er årsagen til vold og sådan nogle ting. Det opdagede jeg for sent, og det tænker jeg ikke på, når rusen er der.”

(Andrea, 52 år)

Socialarbejdernes perspektiv

Socialarbejderne bekræfter, at misbrug er særdeles udbredt blandt udsatte grønlandske kvinder, men påpeger samtidigt, at kvinderne trods svære misbrug ofte har en særlig evne til pludselig at stoppe og komme på ret køl igen. Mange drikker således voldsomt i perioder, men finder pludselig styrke til at ophøre med misbruget uden professionel hjælp. Men uden professionel hjælp, genoptager de fleste dog misbruget før eller siden, og socialarbejderne understreger, at mange kvinder har behov for professionel hjælp for at skabe varig forandring.

Socialarbejderne oplever ligesom kvinderne, at misbruget øges markant i perioden, efter de kommer til Danmark. Mange har et misbrug ved ankomsten, men ofte tager det til efter ankomsten, ligesom ressourcestærke kvinder hurtigt kan blive meget udsatte. Ifølge socialarbejderne kan det ikke forklares udelukkende med henvisning til de belastede netværk, som mange bliver del af, men skal samtidigt ses i lyset af kvindernes overordnede problemer med at finde fodfæste i det danske samfund.

Flere socialarbejdere nævner desuden, at mødet med Danmark i nogle tilfælde igangsætter en proces, hvor traumatiske oplevelser, som har været undertrykt, kommer op til overfladen. Ofte er der tale om en proces, som har været længe undervejs, og mange kommer med ubearbejdede senfølger af vold og seksuelle overgreb, som de håber at kunne lægge bag sig i et nyt land. Men problemerne bliver sjældent mindre alene ved at fjerne sig fra dem geografisk, og i nogle tilfælde bliver minderne ligefrem mere nærværende her i Danmark. Socialarbejderne oplever kvinder, som pludselig reagerer voldsomt på tidligere overgreb, som de forsøger at drukne i hash og alkohol.

Flere påpeger, at der er behov for en integreret misbrugsbehandling, hvor der tages højde for andre problemer, herunder særligt senfølger af seksuelle overgreb. I dag er der enkelte tilbud, der kan rumme kvinderne og tage højde for de komplekse problemer, men der er behov for flere, for at imødekomme alle de kvinder, der har behov for den type indsatser.

Havde det ikke været for misbruget

– EVAS HISTORIE

I mange år vidste Eva, at hun aldrig ville blive misbruger. Allerede tidligt i livet havde det gjort hende alt for ondt, og opvæksten med misbrugende forældre ville hun for alt i verden ikke gentage. Hendes søn skulle ikke opleve, hvad hun havde set, misbrug gøre ved hendes nærmeste, men i dag sidder hun på et værelse på et bosted for kvinder, der har levet som hjemløse med misbrug.

Havde det ikke været for misbruget, var det aldrig gået sådan. Så var hun ikke blevet hjemløs og oplevet, hvad det vil sige at sove hist og her, mens livet smuldrer omkring en. Og havde det ikke været for misbruget, havde hun stadig boet sammen med sin søn, været mor for ham, passet sit arbejde og betalt sin husleje. Men sådan gik det ikke. Misbruget udviklede sig, selvom hun kæmpede imod og bad om hjælp, indtil hun på et tidspunkt ikke orkede mere.

Udmattet og udkørt henvendte hun sig efter gentagne forsøg hos kommunen på et herberg for hjemløse kvinder. Her blev hun budt velkommen, fik et måltid mad, et bad og en seng at sove, og personalet motiverede hende til at prøve at søge hjælp endnu engang. Med støtte fra dem, tog hun kontakt til kommunen, blev skrevet op til en bolig og fandt det tilbud, hvor hun sidder den dag i dag. Indtil der blev en ledig plads, blev hun boende på herberget, og klarede sig med nød og næppe, indtil hun kunne flytte ind på bostedet, hvor hun nu bor og er i behandling.

Et værelse, en seng at sove i og behandling har skabt en verden til forskel. I dag har hun hverken røget eller drukket i over et halvt år og kontakten til sønnen er genoptaget. Hun har fået hjælp til det bagvedliggende, for misbruget var kun toppen af isbjerget og bag det lurede oplevelser, hun havde fortrængt og helst er foruden. Det har krævet støtte, terapi og mange tårer, men i dag føler hun sig stærkere end nogensinde før. Hun har erkendt sit misbrug, de seksuelle overgreb, og at hun ikke kunne klare det hele selv.

Gennem forløbet har hun lært at bede om hjælp, og om en måned flytter hun i egen lejlighed anvist af kommunen. Det er tæt på sønnens skole, så hun kan være mere mor for ham, hvilket er hendes højeste ønske. Og når livet igen bliver svært, har hun lovet sig selv og personalet på bostedet at række ud og bede om hjælp, før misbrug igen bliver en løsning. Hun er nervøs, men også fuld af forhåbning og mest af alt glæder hun sig til igen at være mor, lave mad og tage sig af sin søn. Det har han brug for – støtte og en nærværende mor, ligesom hun selv kunne have ønsket sig.

► VOLD OG SEKSUELLE OVERGREB

Mange kvinder har været udsat for seksuelle overgreb og kæmper med senfølger. I mange tilfælde har kvinderne en lang og voldsom overgrebshistorie bag sig og har været udsat for overgreb allerede i den tidlige barndom og sidenhen i voksenlivet. Kvindernes fortællinger stemmer således overens med andre undersøgelser, som dokumenterer, at seksuelle overgreb er udbredt i Grønland, blandt andet i undersøgelsen *"Unge i Grønland. Med fokus på seksualitet og seksuelle overgreb"* (Christensen og Baviskar, SFI: 2015).

I interviews, der er foretaget til denne undersøgelse, har kvinderne været overraskende åbne og villige til at dele meget barske erfaringer. Kvinderne har i mange tilfælde selv taget initiativ til at fortælle om deres oplevelser, uden at blive direkte adspurgt, mens enkelte har været mere tilbageholdende. Det kræver mod at fortælle om den vold og de seksuelle overgreb, som de har oplevet, men mange har alligevel ønsket at gøre det. Det har været vigtigt for kvinderne at forklare, hvilken betydning det har haft for deres liv, og mange ønsker at gøre opmærksom på problemerne i håb om, at andre ikke skal opleve det samme og få bedre mulighed for at få hjælp.

Når vold og seksuelle overgreb beskrives i samme afsnit, er det ud fra en betragtning om, at der i mange tilfælde er tale om overlappende problemstillinger. Kvinderne fortæller i mange tilfælde om vold og seksuelle overgreb, som forekommer i sammenhæng. Overgrebene finder særligt sted i de nære relationer, og det er ofte familie-medlemmer, en partner, venner eller bekendte, som udsætter kvinderne for overgreb. I nogle tilfælde er det dog også fremmede, som forgriber sig på kvinderne.

"Som baby har min mor givet mig til sin lillebror. Han har udnyttet mig, lagt mig på gulvet og sparket mig i skridtet. Trampet på mig. Derefter var jeg min mors luder, indtil jeg var 5-6 år. Og så har jeg bare haft det skidt og kunne ikke forstå hvorfor."

(Marie, 50 år)

Kvinderne har ofte tidlige erfaringer med overgreb, som de tager med sig ind i voksenlivet, og ofte medvirker det til, at det også sidenhen bliver svært at etablere sunde relationer til andre mennesker. Derudover oplever mange en smerte, som er svær at håndtere, og mange søger at dulme smerten med umiddelbart effektive midler:

"Jeg har haft den der selvmedlidenhed og har ikke kunnet forstå hvorfor. Så begyndte jeg at ryge hash og drak meget. Det har jeg gjort i 36 år og har bare hele tiden haft den selvmedlidenhed. Men jeg har ikke brug for den mere. Jeg har tilgivet min mor og er kommet videre. Nu ryger jeg heller ikke hash mere."

(Marie, 50 år)

Det årelange misbrug har for denne kvinde rødder i ubearbejdede traumer, og ligesådan har mange andre fortalt om misbrug, der er opstået i forsøget på at dulme smerten og fortrænge tunge erfaringer. Dermed ikke sagt, at der i alle tilfælde er en sammenhæng imellem seksuelle overgreb, vold og misbrug, men flere af kvinderne oplever det som sådan.

Overgrebene i barndommen bliver ofte begået af familiemedlemmer eller med deres vidende, og i mange tilfælde uden, at der er blevet grebet ind eller handlet på det. Nogle kvinder fortæller, at deres mor har kendt til overgrebene, uden at gribe ind, hvilket er et svigt, som er svært at komme sig over. For nogle kan det desuden gøre det meget svært at sætte grænser og mærke, hvad der er godt og skidt, hvilket ofte medvirker til, at kvinderne også senere i livet er sårbare og udsættes for overgreb.

“Først da vi blev kærestere, var det sjovt og dejligt, men til sidst var det hele voldeligt. Vi skændtes meget til sidst, ikke fordi vi drak for meget, men han var jaloux, når jeg var sammen med venner og familie. Når jeg så kom hjem, var han vred, og til sidst sagde folk til mig, at det var for farligt.”

(Mona, 31 år)

Mange oplever ligesom denne kvinde parforhold, der udvikler sig voldeligt, ligesom en del udsættes for seksuelle overgreb begået af partneren. For denne kvinde førte vold til sidst til, at hun flygtede til Danmark:

“Vi blev uvenner. Der er mange grunde til det. Han har været voldelig mod mig. Han har givet mig to brækkede ribben og en sammenklappet lunge. Det var i april i år, og derfor tør jeg ikke tage tilbage, selvom jeg savner ham.”

(Mona, 31 år)

Det er svært for kvinderne at forlade partneren på trods af de voldsomme overgreb, hvilket åbenlyst hænger sammen med, at volden ofte udøves i de nære relationer, som samtidigt udgør en tryghedsskabende funktion i kvindernes liv. Mange elsker de mennesker, som udsætter dem for overgreb – ikke på grund af overgrebene, men derimod den kærlighed og tryghed, som samtidig ofte er del af relationen. Det gør det svært for kvinderne at passe på sig selv, og der skal ofte decideret livstruende overgreb til, før kvinderne får sat grænser for volden:

“Jeg flyttede, fordi jeg frygtede alt det, der var foregået i så mange år. Jeg tænkte, en dag så bliver jeg væk eller invalid eller sådan noget.”

(Karina, 46 år)

Mange af kvinderne giver udtryk for, at der er en sammenhæng mellem deres tidlige overgrebs erfaringer og de dysfunktionelle relationer i voksenlivet. Når kvinderne flygter fra voldelige parforhold, flygter mange samtidig fra minderne om seksuelle overgreb i håb om at kunne skabe et nyt og bedre liv langt væk hjemme fra. Men selvom kvinderne slår sig ned langt væk fra det sted, hvor overgrebene fandt sted, er det svært at fortrænge overgrebene, og i nogle tilfælde bliver minderne endda mere tydelige, når kvinderne kommer på afstand. Kvinderne har ofte både fysiske mén, som vækker minder om overgrebene, og psykiske mén, som er mere u håndgribelige, men særdeles nærværende.

"Jeg kan ikke få børn. Jeg blev voldtaget og der mistede jeg evnen til at få børn. Fordi det var så voldsomt. Men jeg fortrænger det. Det er sådan, jeg arbejder med det."

(Lisa, 57 år)

Adspurg om, hvorvidt hun har fået hjælp til at håndtere de barske oplevelser, svarer hun følgende:

"Ikke sådan rigtigt. Nogen gange siger jeg det bare højt, men jeg har aldrig talt med psykolog eller sådan noget. Jeg har været hos psykolog og alt det der, men kom ikke langt ind i det, kan man sige. Det var måske mig, der lukkede det hele. Det var jo mig, der skulle sige noget, men jeg lukkede i."

(Lisa, 57 år)

Kvinderne oplever sjældent at få hjælp til at håndtere overgrebs erfaringer, og forsøger i stedet at leve med følgerne af overgrebene ved at håndtere dem på egen hånd. Mange har forsøgt sig med østersmetoden, hvor oplevelserne bæres med som en tavs erfaring, som kvinderne så vidt muligt holder for sig selv. De fleste har dog erfaret, at metoden sjældent er effektiv i længden, og mange har måttet sande, at de ikke kan håndtere overgrebs erfaringer ved egen hjælp. I forbindelse med interviews kom det også tydeligt til udtryk, at kvindernes historie om sig selv, ofte også er en historie om overgreb, som påvirker deres livssituation.

"Jeg elsker mig selv. Jeg kunne jo ikke gøre for det. Jeg var et barn på det tidspunkt. Det har jeg også accepteret, men alligevel er det svært at give slip."

(Marie, 50 år)

Overgrebs erfaringerne er ofte forbundet med skam, og mange oplever det som udtryk for manglende styrke, at de ikke har været i stand til at skabe et godt liv for dem selv. Flugten ind i misbrug og dysfunktionelle relationer er en strategi, som sjældent modvirker følelsen af skyld og skam, og samtidigt fører det ofte til, at vold og seksuelle overgreb fortsætter, mens følelsen af skam lever videre.

Mange kvinder giver udtryk for, at de ikke formår at passe på sig selv og sætte grænser for seksuelt samvær og i relationer til særligt mænd. Kvinderne har ofte svært ved at identificere egne behov og kommer derfor i situationer, hvor det ikke er muligt at passe på sig selv. Mange mangler evner til at udvise egenomsorg – også når de mærker, at en relation er tyngende.

”Det at han kom ind i billedet... Jeg ved ikke, han er som et anker, men desværre et som trækker mig ned mod bunden. Men jeg har følelser for ham.”

(Andrea, 52 år)

Som det er fremgået medvirker senfølgerne samlet set til at bringe kvinderne i en meget udsat livssituation. Men der er også kvinder, som finder en styrke i at have været så meget igennem, og nogle finder i de svære erfaringer en form for drivkraft til at klare sig i et liv, som stadig er barskt.

”Der er ingen, der kan hjælpe mig. Man skal først tage et skridt af gangen. Det er mig, det er ikke kommunen, der skal prøve på at gøre noget for mig. Jeg skal selv rejse mig op og komme videre. Hvis jeg ikke selv gør det, så kan kommunen ikke gøre noget. Det er mig, der skal rejse mig op, og sige ”jeg vil”. Sådan er det.”

(Lisa, 57 år)

Selvom denne kvinde i perioder har været ude af stand til at tage sig af sig selv, er det hendes opfattelse, at hun selv bærer det overvejende ansvar. Denne stædighed og styrke medvirker til at sikre overlevelse i en udsat livssituation, men samtidigt betyder det for denne kvinde og mange andre, at de kæmper alene med problemer, de ikke kan løse på egen hånd. Ønsket om at være stærk og selvstændig fører for mange til, at problemerne vokser, fordi kvinderne afholder sig fra at søge hjælp.

”Det er skjult, hvordan jeg i virkeligheden har det. Fordi jeg skjuler det. Indimellem prøver jeg at være glad, men indvendigt er det virkelig hårdt.”

(Naja, 37 år)

Socialarbejdernes perspektiv

Socialarbejderne oplever, at vold og seksuelle overgreb er meget udbredt blandt kvinderne. Mange udsættes aktuelt for overgreb, ligesom mange har en lang historik med overgreb bag sig. Oplevelserne er i mange tilfælde så traumatiske, at ressourcerne på aktivitetstilbud, væresteder og forsorgshjem langt fra rækker til at tilbyde tilstrækkelig støtte. Det er en stor frustration for mange socialarbejdere, som mangler bedre muligheder for at hjælpe kvinderne.

Mange påpeger, at kommunerne i mange tilfælde overser eller negligerer problemer relateret til vold og seksuelle overgreb. Ofte fordi kvinderne angiveligt ikke føler sig trygge i det regi og derfor ikke får fortalt om deres erfaringer. Men det kan også skyldes, at der mangler tilbud at henvise kvinderne til, hvor der er tilstrækkelig hjælp at få. Mange har brug for psykologhjælp og længerevarende terapeutiske indsatser i forhold til senfølger af overgreb, men i de fleste tilfælde tilbydes kvinderne udelukkende beskæftigelsesrettede aktiviteter eller behandling for misbrug eller lignende.

Enkelte af socialarbejderne arbejder specifikt med senfølger af vold og seksuelle overgreb og oplever, at målrettede indsatser i høj grad kan hjælpe kvinderne til at forbedre deres livssituation. Men på nuværende tidspunkt er der ikke ressourcer til at tilbyde alle, der har behov, den type tilbud, og derfor er der ofte lang ventetid, ligesom mange med behov slet ikke bliver henvist. Mange oplever, at kvinderne i stedet tilbydes utilstrækkelige indsatser – for eksempel dansktalende psykolog, som de selv skal betale for, eller ambulans misbrugsbehandling, som er langt fra fyldestgørende. Socialarbejderne efterspørger bedre muligheder for at tilbyde flere helhedsorienteret behandling med fokus på at forbedre den aktuelle livssituation og bearbejde traumatiske hændelser.

De manglende indsatser betyder, at følgevirkningerne bliver langt værre end de behøvede. Socialarbejderne oplever, at mange i mangel på bedre alternativ forsøger at overdøve problemerne med alkohol og udviser selvskadende adfærd. Der er derfor behov for at tage fat om problemernes rod og møde kvinderne i deres behov for at bearbejde senfølger af vold og seksuelle overgreb.

Altid var der volden

– VERAS HISTORIE

For Vera startede livet med vold og siden kom de seksuelle overgreb. Hun blev født udenfor ægteskab af en meget ung mor og de første år af sit liv boede hun hos bedsteforældrene. Morfaren var sømand og når han ikke sejlede, drak han og tæskede mormoren. Vera voksede op midt i volden, indtil moren hentede hende, for at hun skulle bo hos hende og den mand, som blev Veras stedfar.

Det var hårdt. Det pludselige skift og et helt nyt liv hos en mor, som for hende var fremmed. Hun savnede sin mormor, selvom det var dejligt at komme væk fra volden og mærke sin mors kærlighed. Men selvom kærligheden var stor, var det meget hårdt. Stedfaren undgik hende og Vera følte sig uønsket og uelsket, indtil han pludselig ikke undgik hende længere – tværtimod kom han alt for tæt på.

Stedfaren var dansk, og da Vera var 14-15 år flyttede familien til Danmark fra Grønland. Den første tid blev alting bedre, men det varede kort, og hvor livet før havde været svært, blev det nu forfærdeligt. Stedfaren kunne ikke finde arbejde, drak mere og mere og havde en langvarig affære. Da moren opdagede det tog hun hævn ved at have sex med stedfarens bedste ven, og da han opdagede det, tæskede han hende sønder og sammen. Hun og hendes søster var vidne til det meste uden at kunne gribe ind, og efterfølgende smed han hende ud, blodig og gennembanket. Vera fik ansvaret for lillesøsteren og det huslige, mens stedfaren drak og misbrugte hende og søsteren. Til sidst kunne hun ikke klare mere og hun stak af og vendte aldrig tilbage. Hun var 15 år. I dag, 27 år efter, sidder stedfaren fortrukket og bitter. Moren har drukket sig ihjel.

Selvom Vera flygtede i tide og reddede sit liv, er det aldrig lykkedes hende at undslippe overgrebene. De lever som en tavs erfaring og er fortsat ind i voksenlivet, hvor hun er blevet tæsket og voldtaget. Hun har også selv drukket gennem mange år, for at drukne følelsen af skyld, men skylden er ikke forsvundet uanset mængderne af alkohol. Men lidt bedre har det været, siden hun lagde alkoholen på hylden. Det er kærligheden, som ifølge Vera gør, at hun overhovedet har været i stand til at rejse sig. For midt imellem overgrebene var der altid kærlighed.

► SEX SOM MODYDELSE FOR OPFYLDELSE AF BASALE BEHOV

Flere af de medvirkende kvinder, har i perioden mens de har opholdt sig i Danmark, haft sex af nød og har været sammen med mænd som en art betaling for en seng at sove i, en barregning eller lignende. I mange tilfælde har kvinderne været hjemløse eller på andre måder befundet sig i en meget udsat position på tidspunktet, hvor det fandt sted.

“Du skal bare lade være med at spørge mig, hvordan jeg har overlevet som hjemløs. Fordi jeg ved godt... At være en kvinde. Der er nogen af mændene, der har taget mig. Jeg har brugt min krop for at komme hen et sted, hvor der var varmt. Jeg har ikke lyst til, at du skal opleve det.”

(Lisa, 57 år)

Når kvinderne bruger sex som en måde at opfylde basale behov, hænger det uløseligt sammen med, at de befinder sig i en meget udsat position, hvor muligheder synes at være meget begrænsede. Kvinderne betegner ikke denne praksis som prostitution, men ser det som det bedste alternativ i en situation, hvor mulighederne er begrænsede, og hvor de ofte afhænger af relationer til mænd, fordi de ikke har en bolig, en indtægt eller er i stand til at tage sig af sig selv.

“Det er derfor jeg altid siger til dem (andre hjemløse kvinder), kom hjem til mig. De skal ikke gøre, som jeg har været nødt til. For en seng. Og varmen.”

(Lisa, 57 år)

Denne praksis – at bruge sex som en modydelse med henblik på at få en seng at sove i eller til at opfylde andre basale behov – er for det meste uløseligt forbundet med de grænseproblematikker, som er opstået i forbindelse med tidligere overgreb. Mange er vant til et hårdt liv, som gør det svært at sætte grænser, ligesom manglen på muligheder for at få hjælp i nogle tilfælde ansporer kvinderne til at gøre, hvad de kan med meget få midler til rådighed. Der er kvinder, som giver udtryk for, at de ikke kender deres krop og er så vant til at blive dårligt behandlet, at de simpelthen mister evnen til at sætte grænser.

“Husk lige, man skal kende sin krop, og kunne sige nej og ja. Man skal kunne sige, hvad man har behov for, men det kan godt være svært.”

(Alberte, 39 år)

Selvom flere har haft mod til at fortælle om denne praksis, er det åbenlyst en del af kvindernes liv, som i høj grad er tabubelagt. Mange beskriver således hellere relationerne som kærestelignende forhold, som de imidlertid ikke ønsker at være i, men der er også kvinder, som siger det lige ud.

"Jeg har ikke gjort det ofte. Jeg har ellers altid for det meste været stærk."

(Lisa, 57 år)

Ønsket om at klare alt selv, som beskrevet tidligere, giver ofte næring til følelsen af skam, når det ikke lykkes. Mange oplever det som et nederlag ikke at have været i stand til at håndtere en svær livssituation uden at bruge sex som en løsning. Det medvirker til tabuiseringen af denne praksis og til at kvinderne ofte afholder sig fra at fortælle, at de føler sig nødsaget til, at have uønsket sex for at klare sig.

Når termen prostitution ikke anvendes, skyldes det, at kvinderne ikke omtaler det som sådan. De fleste forklarer det simpelthen, som det er – at de bruger kroppen til opfyldelse af basale behov, uden at der direkte er penge involveret. Ifølge kvinderne finder der ikke pengeudveksling sted i forbindelse med sex, hvormed denne praksis adskiller sig fra typisk prostitution, hvor sex ofte er mod kontant betaling. Selvom penge ikke er involveret, er det imidlertid ikke mindre grænseoverskridende og skamfuldt for kvinderne. Mange henvender sig derfor også på tilbud, hvor der er hjælp at hente i forhold til netop de problemer, som knytter sig til prostitution.

Socialarbejdernes perspektiv

Socialarbejderne ser med stor alvor på kvindernes brug af sex for at klare sig i Danmark. Samtidigt oplever mange, at det er svært at komme i dialog med kvinderne om det og hjælpe dem til at finde andre alternativer. I en situation, hvor kvinderne mangler relevante indsatser, penge til at klare sig og en bolig de kan betale, er det svært for socialarbejdere at stille bedre alternativer til rådighed. I mange tilfælde kan socialarbejderne kun tilbyde en seng at sove i, en bid mad og et bad, samt den støtte som kvinderne akut kan have behov for. Men det er langt fra nok til grundlæggende at ændre på den svære livssituation, som tvinger kvinderne ud i denne seksuelle praksis.

De socialarbejdere, som møder kvinderne på tilbud målrettet kvinder i prostitution eller andre steder i miljøet omkring den åbne stofscene oplever, at udsatte grønlandske kvinder i særdeleshed bruger sex, fordi de mangler tag over hovedet. Det påpeges af flere, at denne praksis ligger i forlængelse af seksuelle overgreb og knytter sig til seksuelle grænseproblemstikker, som kvinderne ofte kæmper med. Ifølge socialarbejderne har udsatte grønlandske kvinder ofte en meget stærk følelse af, at de selv skal klare alt, hvorfor de sjældent beder om hjælp til andet end det mest basale.

På den baggrund opfordrer socialarbejderne til, at andre myndigheder og i særdeleshed kommunerne bliver opmærksomme på problemerne og får hjulpet kvinderne tidligere. På lavtærskeltilbuddene er der hverken ressourcer eller myndighed til at give kvinderne den omfattende og langvarige indsats, de har behov for. Derfor er det for mange afgørende, at kommunerne kommer på banen og hjælper kvinderne i tide, før de står uden tag over hovedet, og føler sig nødsaget til at have sex for at få en seng at sove i. Ifølge socialarbejderne er hjemløshed i de fleste tilfælde et problem, som driver kvinderne ud i denne praksis. Derfor vil meget være løst ved at hjælpe kvinderne til at få en bolig samt støtte til at fastholde den. Samlet set peger socialarbejdere på, at det for at komme dette problem til livs kræver langvarig psykosocial støtte, terapi og en bolig. For enkelte vil en bolig i sig selv dog være nok til at sætte en stopper for denne praksis.

For en seng at sove i. Og varmen

– LISAS HISTORIE

Lisa har været hjemløs i årevis, men bor nu alene i en lejlighed udenfor Århus. En jungle, kalder hendes venner lejligheden, som hun har fyldt med grønne planter og blomster. Sådan kan hun lide det, et levende hjem. Et hjem, hvor hun kan være, lukke en dør og have sin egen seng at sove i, men samtidigt et hjem, hvor der er liv. Helt hjemme vil hun nok aldrig føle sig, for hjemløs vil hun altid være i hjertet, men hun er blevet glad for at have sin egen seng at sove i og varmen. Det vil hun aldrig mere undvære.

I mange år har hun boet rundt omkring og i lange perioder på gaden. Det var hårdt, selvom hun prøvede at være stærk og indimellem, når hun var allermost udkørt, orkede hun ikke andet end at krybe i seng med en mand for at få et sted at sove. Derfor ved hun i dag, hvad det betyder at have hjem, selvom følelsen af hjem ikke helt er der. Et hjem gør det muligt at passe på sig selv. Det er svært, hvis man bor på gaden. Det har hun mærket på egen krop, og stadig mærker hun skammen.

Lisas liv er i dag blevet meget bedre. Hun drikker stadig, men ikke alt for meget, og ofte tager hun nogle dage alene for at undvære alkoholen. Vennerne drikker stadig meget, og sammen med dem drikker hun også mere. Men nu hvor hun har et hjem, er det blevet lettere at tøjle. Nu kan hun trække sig tilbage, passe på sig selv og undgå, hvad der tidligere fulgte med misbrug og hjemløshed. Seksuelle overgreb, voldelige relationer til mænd og sex af ren og sker udmatelse. Det liv, ønsker hun ikke for nogen, og derfor har hun altid en nøgle under måtten, for at sikre sig at veninderne har et alternativ. Mange af dem bor stadig på gaden og for Lisa er det vigtigt at hjælpe dem. Hun ønsker aldrig, at de skal stå i en situation, hvor de må bruge sex, som hun har. Derfor tilbyder hun dem altid et alternativ – en seng og ikke mindst varmen.

► PSYKISKE LIDELSER

Psykiske lidelser er udbredt blandt kvinderne, men mange har ikke et sprog for at tale om det og er ofte tilbageholdende med at adressere psykiske problemer som sådan. Dog fortæller flere, at de i perioder har haft meget svære tanker, været angst eller haft selvhad, og en del har været indlagt på psykiatrisk hospital eller på anden vis været i forbindelse med psykiatrien. Endvidere har flere på et tidspunkt i livet forsøgt selvmord eller haft konkrete selvmordstanker.

”Det har ikke altid været let. Det er hårdt psykisk, og der er sket så meget. Jeg kan godt forstå, at der er nogen som tager livet af sig.”

(Rosa, 61 år)

Kvindernes psykiske lidelser er ofte relateret til traumatiske oplevelser og den tunge bagage, mange bærer med sig. I mange tilfælde beskriver kvinderne de psykiske lidelser som en følgevirkning af misbrug og en belastet livssituation, som de ikke har vidst, hvordan de skulle håndtere og bearbejde. En del fortæller om at være pårørende til mennesker med psykiske lidelser, hvilket ofte har været svært at tackle og tale om. Gennemgående er der således en tendens til, at de psykiske lidelser pakkes væk, undertrykkes og negligeres.

”Min far var psykisk syg. Det er noget med deres familie, hans søster har det også. Sommetider var han meget frisk, men til sidst kunne vi slet ikke forstå ham. Han svingede meget og til sidst fik han noget hjælp – ikke nogen at tale med, men han fik nogle piller.”

(Mona, 31 år)

Faren begik sidenhen selvmord, og efterfølgende stod familien tilbage med et tab, som de havde svært ved at forstå og tale om. Mange andre har lignende erfaringer, og giver udtryk for, at der i Grønland ikke er kultur for at tale om den slags. I de små bygder er der sjældent psykologhjælp at få og mange skjuler deres problemer:

”Vi har ingen psykolog (i bygden, red.), og det er meget svært at få fat i sådan en. Mange går bare med maske på og vil ikke snakke om deres problemer.”

(Mona, 31 år)

Selvom psykiske problemer er et emne, som er svært at tale om for kvinderne, har mange været indlagt i psykiatrien eller i medicinsk behandling. Derudover har en del på et tidspunkt talt med en psykolog eller lignende her i Danmark, men kvinderne har sjældent profiteret af det. Mange har ikke følt sig forstået, haft mistillid til psykologen eller haft svært ved at forstå de spørgsmål, der blev stillet. For eksempel denne kvinde som efter flere indlæggelser i psykiatrien stadig ikke oplever at have fået hjælp:

“Det kan da ikke passe, at det skal være sådan. De sidder bare på deres stole og venter, uden at holde ørerne åbne. De lukker bare ørene, og så snakker vi løs til ingen nytte. Hverken misbrugsbehandling eller psykiatrien har hjulpet mig. Det er kun lægen, hun har givet mig nogle piller som erstatning for hash, så nu kan jeg sove. Det har hjulpet.”

(Karina, 46)

Ligesom denne kvinde er mange utilfredse med den behandling de har fået, særligt i psykiatrien. Da kvinderne i forvejen er tilbageholdende med at søge hjælp og tale om psykiske problemer, betyder det, at mange undgår psykiatrisk behandling og søger hjælp andre steder. Mange henvender sig hos egen læge, på lavtærskeltilbud eller i netværket, men efterspørger bedre muligheder for mere langsigtede indsatser med særlig højde for de psykiske problemer. Selvom det ofte er svært for kvinderne at tale om problemerne, vil mange gerne. Det kræver dog ifølge flere en psykolog med forståelse for deres situation som grønlandere i Danmark og ideelt også sproglige kompetencer til at kommunikere på grønlandsk.

“Der er mange muligheder for mig her i Danmark. Jeg kan prøve at finde en psykolog, som jeg kan snakke med, men der er mange hårde ting.”

(Mona, 31 år)

Det er væsentligt at bemærke, at det gennemgående er psykologhjælp, altså **nogen at tale med**, som kvinderne efterspørger. Kvinderne fortolker ikke deres psykiske problemer ind i en psykiatrisk ramme og sætter ikke navn på ved hjælp af diagnoser. Tværtimod forholder de sig til de psykiske problemer som en form for ondt i sindet, som ofte sættes i relation til alt det ubearbejdede. Psykiatrisk, medicinsk behandling appellerer således sjældent til kvinderne, som efterspørger andre mere helhedsorienterede indsatser, som tager højde for deres situation.

Socialarbejdernes perspektiv

Psykiske lidelser er ifølge socialarbejderne et udbredt problem blandt kvinderne. Det hænger uløseligt sammen med kvindernes ofte barske liv og den udprægede mangel på behandling. Socialarbejderne oplever, at ubearbejdede erfaringer fra et hårdt liv, kan være næsten ubærlige for kvinderne, og komme til udtryk som psykiske lidelser, der i høj grad er socialt betinget, og sjældent kan løses alene med psykiatrisk behandling.

Der er dog sjældent en lige linje fra overgreb til at udvikle psykiske lidelser, og de fleste af kvinderne har en lang historik med traumatiske hændelser, som hober sig op, mens forbruget af alkohol tiltager. Kombinationen af senfølger af vold og seksuelle overgreb, alkoholmisbrug og mangel på hjælp, øger ifølge socialarbejdere risikoen for at udvikle psykiske lidelser, som i mange tilfælde kunne være modvirket med den rigtige indsats.

Selvom de psykiske lidelser ofte er relativt alvorlige, er der ifølge socialarbejdere et stort uudnyttet potentiale for at hjælpe kvinderne. Det er svært at ændre fortiden, men meget kan blive bedre ved at tilbyde kvinderne behandling for psykiske lidelser, som har fokus på de bagvedliggende erfaringer, som medvirker til at belaste kvinderne psykisk. Socialarbejderne har erfaringer med kvinder, som har været meget belastede, men alligevel har kunnet profiterer af sociale og terapeutiske indsatser, og markant forbedret deres livssituation.

Socialarbejderne fortæller, at de gennem årene har oplevet kvinder for hvem psykosociale indsatser og bare dét at tale om problemerne, har kunnet skabe stor positiv forandring. Derfor påpeger flere, at der er stort behov for sociale indsatser i kombination med terapi som behandling for kvindernes psykiske lidelser. Psykofarmaka kan være et supplement i en periode, men for at opnå en varig bedring for kvinderne bør det gå hånd i hånd med relations-baserede indsatser. Relationerne er afgørende for at bryde med en belastet baggrund, modvirke og behandle psykiske lidelser, ensomhed, social isolation, misbrug og hvad, der i øvrigt tynger kvinderne.

Nogen gange er jeg bange for andre mennesker

– KARINAS HISTORIE

Venner, røg og druk fyldte alt så snart han var ude af døren. Han nåede knap nok at smække døren i efter sig, så kom vennerne og blev der, til han kom hjem igen to måneder efter. Det mønster gentog sig i årevis. To måneder med venner og druk efterfulgt af en måned med manden hjemme, faste måltider og en stabil hverdag. At være alene var næsten umuligt for hende dengang, og derfor fyldte hun tomrummet med selskab, så snart han var afsted. Men med selskab fulgte hash og alkohol, og hun var fuld og skæv hver eneste dag, indtil han igen var hjemme, og det hele startede forfra.

De første mange år var det en lettelse, når han kom hjem. Men efterhånden blev det for svært at holde sammen på det hele, arbejdet blev for hårdt at passe, hendes psykiske tilstand blev dårligere, de ædru perioder svandt ind og misbruget fyldte efterhånden alt. Som hash og alkohol blev det primære indhold, mistede vennerne betydning, og hun isolerede sig socialt, mens relationen til manden skrantede. Til sidst fik han nok, og ville til Danmark for at starte på en frisk. Men i Danmark blev alt kun værre. Der var ikke noget friskt over livet her og Karina isolerede sig med misbruget, indtil manden fik nok, og smed hende ud til ingenting.

Nogen gange er jeg bange for mennesker. Sådan beskriver hun selv den følelse, som får hende til at isolere sig, trække sig væk fra verden. Efter nogle år på gaden, afbrudt af indlæggelser i psykiatrien, har hun fået et sted at bo, hvor hun kan være, når det er værst, indtil hun igen får mod til at gå ud og møde mennesker. Alkohol fylder stadig, for hun bruger det til at dulme den angst, som ingen behandling har kunnet fjerne. Sådan klarer hun sig så godt hun kan, kommer ud de dage, hvor der er overskud, for at se venner og komme på et værested. De andre dage trækker hun sig tilbage i sin lejlighed og isolerer sig med angsten, alkoholen og ensomheden.

► SOMATISKE PROBLEMSTILLINGER

Kvinderne har også i mange tilfælde svære helbredsproblemer, og generelt stort fokus på somatiske lidelser. Mange bruger ofte den praktiserende læge eller andre ydelser i sundhedssystemet, og mange har været alvorligt syge, gennemgået operationer, eller har fysiske skavanker som dårlige knæ, ryg eller lignende. Desuden fortæller flere om sygdomsforløb i Grønland, som har bragt dem hertil med henblik på behandling, som ikke var tilgængelig i Grønland.

Kvindernes belastede sundhedstilstand hænger åbenlyst sammen med deres hårde livsstil. Derudover synes der blandt kvinderne at være stort fokus på det fysiske fremfor det psykiske, hvilket kan medvirke til, at de oftere søger hjælp til somatiske problemer og derfor også oftere får konstateret den type sygdomme. Modsat psykiske lidelser fortæller kvinderne vidt og bredt om fysiske skavanker, og det synes absolut ikke på samme måde at være tabuiseret.

“Jeg er altid bange for at få kræft. Jeg har også fået fjernet æggestokkene – begge to på grund af en cyste. De sagde, at den kunne være ond eller godartet, så jeg sagde, at de bare skulle fjerne dem begge to.”

(Lisa, 57 år)

Mange kvinder er meget optaget af kræft og går mere eller mindre konstant med frygt for at blive syge. For nogle er det årsag til, at de hyppigt opsøger deres læge, som kvinderne i mange tilfælde føler sig mere tryk ved end for eksempel indsatser i kommunalt regi. De somatiske lidelser synes i mange tilfælde at være en indgang for kvinderne til at adressere andre problemer, og i interviewene gav det ofte anledning til at fortælle om sociale og psykiske problemer. Flere gav desuden udtryk for, at de bruger deres læge til problemer, der rækker udover det somatiske. Det er et væsentligt opmærksomhedspunkt i forhold til at møde kvinderne med relevante indsatser – hvor mange afholder sig fra at søge hjælp i kommunalt regi, er der nemlig en del som henvender sig hos den praktiserende læge.

Det store fokus på somatiske lidelser blandt kvinderne, hænger også sammen med, at flere har mistet nær familie, venner eller en partner til somatiske sygdomme. For eksempel denne kvinde som beskriver, hvordan hun mistede sit barn:

“Jeg drak meget, efter jeg mistede mit barn. Det er syv år siden, han døde. Han blev syg, det var noget med blodet, men jeg kan ikke helt huske det. Jeg var helt blank dengang, efter han døde. Men mine søskende har også mistet deres børn. Der må være et eller andet med os. Med vores gener.”

(Mona, 31 år)

Flere fortæller om lignende oplevelser, hvor søskende eller børn er døde i en ung alder, og særligt de ældre har ofte som børn oplevet at miste søskende til sygdom. I nogle tilfælde giver kvinderne udtryk for, at de somatiske sygdommes fatale konsekvenser har en genetisk forklaring. Fremfor at tolke det som resultat af uheld og manglende tilgængelig behandling har sygdommes fatale konsekvenser således for nogle skabt en forestilling om, at de er genetisk betingede for sygdomme. For enkelte fylder den tanke meget, og gør, at fokus rettes imod somatiske, fremfor psykosociale problemer.

Samtidigt skaber hjemløshed, dårlig mad og misbrug for mange en markant øget risiko for somatiske sygdomme. Flere er fejlernærede på grund af for meget druk og manglende næring, ligesom mange fortæller, at de har leverproblemer eller har haft tuberkulose.

”Efter jeg flyttede fra ham, gik jeg fra sted til sted. Hos min fætter, min søn og sov hist og pist, på staden, i stjerneskipet. Men altså, når man har levet et normalt liv i tyve år og så pludselig blive hjemløs. Det var sgu hårdt. Jeg tabte ti kilo og begyndte at drikke mere end normalt. Jeg drak hver dag.”

(Naja, 37 år)

Selvom de somatiske lidelser er en belastning for kvindernes livssituation, er det i mange tilfælde også det, som får dem til at søge hjælp. På den måde kan det somatiske blive katalysator for at få kvinderne i kontakt med andre relevante indsatser, men det kræver, at de aktører, som møder kvinderne i sundhedssektoren, tager højde for problemernes sociale og psykiske dimension. Men kvinderne fortæller, at den behandling, de tilbydes, i de fleste tilfælde begrænser sig til det fysiske. Nogle tilbydes for eksempel udelukkende medicinsk behandling for leverbetændelse, men ingen samtidig støtte til at få misbruget under kontrol, ligesom mange efter at være blevet udsat for vold eller seksuelle overgreb kun behandles somatisk. Ideelt kan kvindernes somatiske fokus være en ventil for at få talt om problemer, og en indgang til andre indsatser. Men ofte begrænser behandlingen sig til det fysiske, mens kvinderne kæmper alene med andre alvorlige og komplekse problemer.

Socialarbejdernes perspektiv

Socialarbejderne oplever, at kvinderne er meget belastede fysisk. Mange drikker massivt trods leverproblemer, og mange opholder sig på gaden kort efter operationer. Derudover har kvindernes misbrug ofte sat sig sine spor, ligesom vold og overgreb også har påført dem skader.

At mange kvinder har meget fokus på somatiske lidelser, bekræftes også af socialarbejderne. Men socialarbejderne oplever, at mange går længe med ubehandlede sygdomme, som ofte forværres, før kvinderne kommer i behandling. De mange operationer kunne i nogle tilfælde måske være undgået, hvis kvinderne var kommet tidligere i behandling, ligesom deres sundhedstilstand kunne blive markant bedre, hvis det blev muligt for kvinderne at skabe en bedre livssituation – mindre præget af vold, seksuelle overgreb, misbrug og psykiske lidelser.

Socialarbejderne påpeger, at de somatiske problemer som oftest er nært forbundne med psykiske og sociale problemer, og kræver helhedsorienterede løsninger. Derfor er det også en meget stor udfordring, at behandling i sundhedssektoren og psykosociale indsatser i kommunalt regi sjældent er tilrettelagt på en måde, hvor de spiller sammen i et koordineret forløb, som kvinderne kan overskue og drage nytte af.

Det er noget i vores gener

– MONAS HISTORIE

Monas søn døde pludseligt af sygdom. Det var noget med blodet, hvad ved hun ikke præcist, men hun tror det er noget med generne. Hendes bror har også mistet et barn, og de mistede en søster i løbet af deres opvækst. Selvom dødsfaldene var forskellige, døde alle af sygdom, og det har fået Mona til at tro, at det er noget i generne. Derfor har hun ikke meget tillid til fremtiden og børn skal hun ikke have flere af.

Mona er ikke selv syg, men siden hun mistede sin søn, har hun drukket massivt, særligt siden hun for nyligt kom til Danmark. Hun forlod Grønland, sin familie og venner for at komme væk fra et voldeligt parforhold, som til sidst var decideret livstruende, og hun blev nødt til at flygte.

Nu er hun så her i Danmark, hvor hun bor hos venner og bekendte. Det passer hende fint, for hun aner ikke, hvad hun ellers skal gøre af sig selv. Hun er 31 år og har mistet oplevelsen af mål og mening, det eneste hun kan mærke er, at hun savner sin kæreste, netværket og Grønland. Samtidig ved hun, at hun ikke kan vende hjem, der er ikke noget tilbage for hende i den lille bygd, hun kommer fra. Hun har mistet for meget, til at tro på fremtiden – sønnen til sygdom, faren til selvmord og nu det med kæresten, som næsten tæskede hende ihjel.

Men måske er der alligevel noget for hende her i Danmark. Hun håber at finde nogen at tale med om det, hun har været igennem, og hun vil egentlig også gerne i uddannelse. Men børn og familie er opgivet, for generne skal hun ikke føre videre.

► OPLEVELSEN AF MINDREVÆRD

Mange kvinder oplever, at det er svært at få hjælp i Danmark. Det tolker mange som et udtryk for, at de danske myndigheder ikke har interesse for at hjælpe netop dem, og det giver næring til en følelse af mindreværd blandt kvinderne. Mange oplever at blive behandlet særligt dårligt på grund af etnisk tilhørsforhold, og flere giver udtryk for, at de gentagende afvisninger afstedkommer følelser af at være mindre værd her i Danmark. Der er således tale om en individuel reaktion på de strukturelle barrierer og hindringer for at få hjælp, som er beskrevet tidligere. For kvinderne afføder barriererne for at få hjælp ikke alene konkret en følelse af at blive afvist. Samtidig giver det næring til oplevelser blandt kvinderne af at være marginaliseret, stigmatiseret og mindre værd.

“Er du gal, hvor har jeg bare søgt om hjælp uden at få det. Men om det er, fordi jeg er grønlander, jeg ved det ikke. Jeg synes bare de er racistiske, for jeg har været og banke på, ringe, skrive, alt muligt, men jeg har ikke fået noget hjælp.”

(Eva, 42 år)

Afvisningerne særligt i kommunalt regi styrker kvindernes ønsker om at klare sig selv. Men manglende kompetencer til at navigere i samfundet, psykiske lidelser og sociale problemer gør det umuligt at klare sig bare nogenlunde, og de fleste har brug for professionel hjælp. Men ofte oplever kvinderne at blive mødt med det modsatte.

“Her i Danmark bliver jeg behandlet som et stort barn, og da jeg var i Grønland, blev jeg behandlet som voksen, som ansvarlig. Med stort ansvar på mit job og i mit liv, men her er det som om, jeg skal opdrages, og jeg bliver betragtet som et uselvstændigt væsen.”

(Marie, 50 år)

På samme måde beskriver andre, at de føler sig mødt med en nedladende holdning, særligt på kommunen. Mange oplever, at de som grønlandere i Danmark ikke har de samme rettigheder som danskere og nogle fortæller, at de er blevet afvist med opfordring om at rejse hjem, hvis de vil have hjælp. Derudover giver flere udtryk for, at danskerne ser skævt til dem og ofte undgår dem, ligesom mange oplever, at barrierer for at finde bolig og arbejde er forbundet med deres status som grønlandere. Nogle forklarer, at ingen vil udleje til grønlandere, ligesom ingen vil ansætte dem på grund af fordomme, som kvinderne ikke helt kan gennemskue, hvad består i, men som trods det opleves meget nærværende.

Oplevelsen af mindreværd, medvirker i mange tilfælde til, at kvinderne bliver fanget i en ond cirkel. Mange har brug for at tage del i fællesskab, som gør, at de føler sig som en del af samfundet, men ofte undgår kvinderne at søge hjælp og samvær med andre end grønlandere – blandt andet fordi de føler sig mindreværd og ikke føler sig vel modtaget. På den måde bidrager følelsen af mindreværd til at skabe og fastholde en marginaliseret position, idet tilliden til sig selv og systemet svækkes dag for dag, mens problemerne vokser, uden at kvinderne søger hjælp.

Socialarbejdernes perspektiv

Socialarbejderne møder mange kvinder, som oplever at blive diskrimineret her i Danmark. Det viser i øvrigt også førnævnte undersøgelse fra Institut for Menneskerettigheder (Ligebehandling af Grønlandere i Danmark: 2015), og bekræftes i denne undersøgelse af såvel kvinder og socialarbejdere.

Socialarbejderne oplever imidlertid, at kvinderne ikke altid selv italesætter det som sådan. Mange har andre problemer, som umiddelbart fylder mere end diskrimination, og nogle har svært ved at gennemskue om det er deres status som grønlandere, kvinder, udsatte, misbrugere eller andet som afstedkommer den dårlige behandling. Ifølge socialarbejderne forekommer kvindernes oplevelser af diskrimination som oftest i forbindelse med indsatser i kommunalt regi, hvor kvinderne sjældent får tilstrækkelig information om rettigheder eller ikke får den hjælp, de har krav på. Derudover er der også kvinder som diskrimineres på gadeplan, hvor de ofte er langt nede i hierarkiet. Diskrimination forekommer således på såvel myndigheds- som civilsamfundsniveau, og det giver næring til kvindernes oplevelser af mindreværd.

Kvindernes oplevelser af diskrimination i Danmark er ikke det eneste, som har betydning for deres følelse af mindreværd. Det hænger samtidigt sammen med dårlig behandling i det hele taget – i opvæksten, i parforhold, netværket osv. Diskrimination på myndighedsniveau bliver på den måde en forlængelse af dårlig behandling i opvæksten og i de nære relationer, som giver yderligere næring til følelser af mindreværd, som allerede har slået rødder tidligere.

Socialarbejdere påpeger, at kvindernes barske liv og hårde erfaringer gør det særligt vigtigt at tilbyde ordentlig og fyldestgørende behandling, når de søger hjælp her i Danmark. Når kvinderne ikke oplever at være noget værd, er det særligt svært at finde styrke til at bede om hjælp og have troen på, at et bedre liv er muligt. Mange ønsker at få det bedre og er motiverede for at arbejde for det, men det kræver, at de bliver mødt med værdighed og får hjælp, når de henvender sig.

Måske jeg bare er mindre værd?

– AYAS HISTORIE

Altid har hun følt sig forkert, midt imellem, altid mindre værd. I Grønland var hun udenfor, talte dansk, voksede op på dansk og gik i en dansk skole i 80erne og 90erne i en periode, hvor alle ville det modsatte, hvor Grønland skulle være grønlandsk. Det var en tid, hvor det var svært at være halv – halvt fra Grønland, halvt fra Færøerne og med forældre som talte dansk. For Aya resulterede det i en følelse af altid at være forkert, aldrig helt at være hjemme.

I 2001 flyttede hun til Danmark. Det føltes som det eneste rigtige, for hun har aldrig følt sig hjemme i Grønland. Da hun fik mulighed for at videreuddanne sig i Danmark, var hun ikke et sekund i tvivl. Hun ville bo i Danmark – et i hendes øjne mere civiliseret og bedre samfund, end det hun kom fra.

Men Danmark var ikke som ventet. Hun følte sig lige så fremmed her, og hvor hun i Grønland havde været for dansk, var hun her for grønlandsk. Det oplevede hun, da hun ringede til politiet, for at få hjælp efter at være blevet gennemtæsket, og da hun efter sin skilsmisse stod uden bolig og penge, og henvendte sig hos kommunen for at få hjælp. Politiet havde ikke tid og hos kommunen fik hun at vide, at de ikke havde pligt til at hjælpe folk, der havde giftet sig ind i Danmark. Hun kunne bede sin mand om penge, hvis hun manglede, selvom hun netop havde forladt ham.

I dag sidder Aya her i Danmark og har det meget svært. Hun har ikke noget arbejde og får det nok ikke, før hun får mere kontrol over sin OCD, som lige nu gør det svært at gå ud, omgås andre og røre ved noget, som andre også har rørt. Det gør det i det hele taget svært at være til.

Gennem tiden har hun gentagende forsøgt at få hjælp, men stadig uden at få det. I stedet har hun forsøgt at hjælpe sig selv ved at gennemgå en slags psykoedukation og læse om senfølger af seksuelle overgreb, hvilket har givet hende en forståelse for, hvorfor noget er særligt svært for hende. Nu forstår hun, hvorfor hendes mor var, som hun var, hvorfor hun tit blev behandlet så dårligt, og forståelsen har gjort det muligt for hende at tilgive.

Efterhånden har hun også accepteret, at hun nok aldrig kommer til helt at høre hjemme. I stedet prøver hun at tænke på sig selv som en, der har hjemme i verden. Hun kan klare meget og har klaret meget på egen hånd ved at se problemerne i øjnene og blive klogere på sig selv, men der er også meget, hun ikke kan. Hun kan ikke bryde med tvangstanker og hun savner hjælp, behandling og særligt nogen at tale med. Men måske er hun bare mindre værd, siden hun ikke har fået det. Sådan føles det for Aya.

KAPITEL 4: KVINDERNES STRATEGIER OG ANBEFALINGER TIL BEDRE INDSATSER

I dette afsnit redegøres der for dels de strategier, kvinderne tager i brug, for at håndtere de komplekse problemer og mestre tilværelsen uden tilstrækkelig hjælp, og dels de anbefalinger kvinderne har til en bedre indsats.

KVINDERNES STRATEGIER TIL AT KLARE SIG

Der kan identificeres en række strategier, som kvinderne typisk anvender for at cope med en belastet livssituation og i forsøg på at mestre tilværelsen. De fleste af kvinderne veksler imellem forskellige strategier afhængigt af deres situation og de problemer, de kæmper med. Men der er også kvinder som forsøger at håndtere forskellige problemer, de møder, ved konsekvent at anvende den samme strategi, og uanset effekten. Samlet set, vidner strategierne om ressourcer blandt kvinderne og vilje til at klare sig trods store problemer. Samtidigt er der dog tilfælde, hvor kvindernes strategier til at klare sig bliver et problem i sig selv og en barriere for at opnå en bedre livssituation. Det gælder særligt i tilfælde, hvor kvinderne vil klare alt selv, giver op og bedøver sig selv, fremfor at søge hjælp til problemerne.

► AT KLARE SIG SELV

Kvinderne vil gerne klare sig selv, og undlader derfor i nogle tilfælde at involvere andre og bede om hjælp. Men problemerne er ofte for massive til at håndtere på egen hånd og tiltager, mens kvinderne forsøger at klare dem. Viljen til at klare sig selv er på nogle måder en styrke, men i praksis fører det ofte til, at kvinderne bliver mere udsatte, fordi problemerne langt overstiger, hvad de kan håndtere på egen hånd, mens de pålægger sig selv ansvaret for det.

► AT GIVE OP OG LADE STÅ TIL

Mange anvender en anden strategi, hvor de giver op og lader stå til. I de tilfælde er kvinderne ofte desillusionerede og har mistet troen på, at der er hjælp at få. For ikke at møde flere afvisninger, undgår de at søge hjælp, og sygner hen med massive problemer. I modsætning til ønsket om at klare sig selv, er dette snarere en reaktion på gentagende afvisninger, som har fået kvinderne til at opgive. Når det først er sket, og kvinderne har mistet troen på, at det er muligt at få hjælp, kan det være meget svært at hjælpe dem. Det kræver tid, ressourcer og hårde bestræbelser at opbygge eller genopbygge tillid til at søge og modtage hjælp.

► **AT BEDØVE SIG SELV MED RUSMIDLER OG KAOS**

At omgive sig med misbrug og kaos bliver for mange en måde at flygte fra svære tanker og dårlige erfaringer. Mange fortæller, at de drikker for at holde det hele ud, som en form for bedøvelse. Strategien kan være effektiv i en periode, men i længden skaber det ofte problemer, fremfor at løse dem. Mange hænger fast i en belastet livssituation, også efter den bedøvende effekt aftager, mens misbrug og kaos tærer på kræfterne til at søge andre udveje. Mange bliver på den måde fanget i et misbrug og en livssituation, som fører yderligere problemer med sig, der bliver stadigt sværere at håndtere.

► **AT SØGE HJÆLP I NETVÆRKET**

Netværket er for mange, indgangen til at søge hjælp her i Danmark. Det er ofte via netværket, at kvinderne får information om relevante tilbud, og det er her mange får en seng at sove i, en midlertidig adresse og støtte i hverdagen. Men der er sjældent tilstrækkelige ressourcer til at imødekomme kvindernes behov. Mange får derfor ikke den hjælp, de har brug for, og klarer sig kun med nød og næppe uden at få løst de grundlæggende problemer. Samtidigt ville det for mange være svært og måske ligefrem umuligt at klare sig uden netværket, som en og samme tid forårsager problemer og er en redning.

► **AT SØGE HJÆLP HOS LÆGEN, KOMMUNEN ELLER PÅ LAVTÆRSKELTILBUD**

Selvom kvinderne ofte er tilbageholdende med at søge hjælp, er der alligevel mange som henvender sig hos lægen, kommunen eller på lavtærskeltilbud. Det bliver i mange tilfælde strategien, når alt andet er afprøvet, og de ikke aner, hvor de ellers skal gå hen. Da meget for det meste er blevet prøvet inden, er problemerne i mange tilfælde relativt massive, når kvinderne søger hjælp hos det offentlige. For en del bliver det startskuddet til at skabe sig en bedre tilværelse i Danmark, men desværre er der også mange, som ikke opnår at få hjælp til deres problemer, og må bero på egne strategier til at klare sig.

► **AT HJÆLPE ANDRE I STEDET FOR SIG SELV**

Kvinderne er generelt meget kollektivt orienterede og hjælper gerne andre fremfor sig selv. Mange giver udtryk for, at det giver dem et indhold i livet at være noget for andre, og for nogle er det en strategi til at klare livet trods store problemer. Ved at være noget for andre bliver det muligt at få en funktion og bidrage med noget, og det er et ønske og et afsavn for mange af kvinderne. Mange har behov for at være noget for andre, for at holde sig oprejst og fjerne fokus fra egne problemer. I mange tilfælde giver det kvinderne et positivt indhold i en hård hverdag, men for nogle betyder det, at de glemmer sig selv og står tilbage med store uløste problemer.

KVINDERNES ANBEFALINGER TIL BEDRE INDSATSER

I interviewene er samtlige kvinder blevet spurgt til deres anbefalinger til bedre indsatser. Kvinderne har forholdt sig til, hvad der konkret kan hjælpe dem og hvad der kunne have hjulpet dem til at undgå problemer, de har kæmpet med og kæmper med. Anbefalingerne er ikke citeret ordret, men er sammenfatninger af de bud, som kvinderne har i forhold til at skabe bedre indsatser.

Kvindernes anbefalinger falder i to grupper og knytter sig dels til systembarrierer og dels til relationelle eller socialfaglige indsatser, som kvinderne savner og efterspørger.

- ▶ Vær imødekommende og gør op med systembarrierer
- ▶ Skab mulighed for at få en midlertidig adresse
- ▶ Tilbyd mere hjælp til at få en bolig
- ▶ Sæt tidligt ind – ved ankomsten og før problemerne eskalerer
- ▶ Følg op og tænk langsigtet i tilrettelæggelsen af indsatser
- ▶ Tilbyd mere tolkning
- ▶ Gør det muligt at komme i uddannelse eller få et arbejde
- ▶ Lyt mere til, hvad den enkelte har brug for
- ▶ Vær opmærksom på om budskabet bliver forstået
- ▶ Stil krav, der giver mening i lyset af den aktuelle livssituation
- ▶ Tilbyd hjælp, når hjælp efterspørges
- ▶ Skab bedre muligheder for at bearbejde senfølger og en tung bagage
- ▶ Tilbyd misbrugsbehandling med fokus på bagvedliggende årsager
- ▶ Giv tid til at komme ovenpå

KAPITEL 5: METODE OG DATAINDSAMLING

Denne undersøgelse er først og fremmest baseret på erfaringer og oplevelser blandt udsatte grønlandske kvinder og socialarbejdere på tværs af landet. Det er prioriteret at sikre en aldersspredning og rekruttere bredt fra en række forskellige tilbud henvendt til målgruppen, ligesom der er taget kontakt til kvinder på gaden, hvor nogle opholder sig. I det følgende redegøres der for observationsbesøg, udvælgelse af informanter, planlægning og gennemførelse af interviews og for forskellige perspektiver, som interviewene repræsenterer.

OBSERVATIONSBesøg

De tilbud, som indgår i undersøgelsen, er udvalgt på baggrund af deres særlige kendskab til målgruppen, og ud fra ønske om at besøge steder, hvor kvinderne opholder sig og henvender sig for at få hjælp. Udsatte grønlandske kvinder benytter både almene og specialiserede tilbud, og begge typer af tilbud er derfor repræsenteret i undersøgelsen. Kvinderne anvender dog særligt tilbud målrettet udsatte grønlandere eller udsatte kvinder, og prioriterer ofte disse fremfor tilbud, der henvender sig til socialt udsatte generelt. Observationsbesøg er derfor først og fremmest foretaget på specialiserede tilbud, mens der også er besøgt enkelte almene tilbud, som kvinderne gør brug af.

Der er foretaget observationsbesøg på følgende tilbud:

- Kofoeds skole, Aalborg
- Kofoeds skole, København
- Naapiffik, Århus
- Naapiffik, København
- Kammak, Århus
- Metaq, København
- Liva Rehab, København
- Reden, Århus
- Reden, København
- Døgnvarmestuen, Århus
- Helhedsplanen Trigeparken, Århus
- Uqqumut, Esbjerg
- Det grønlandske hus, Århus
- Det grønlandske hus, Odense
- Det grønlandske hus, Aalborg
- Morgencafeen for Hjemløse, København.

Derudover har vi fulgt en socialarbejder på gadeplan og besøgt et intensivt terapiforløb på Louisestiftelsen i Sorø, som arrangeres i samarbejde mellem Frederiksbergcenteret og Kofoeds skole København.

Kofoeds skole i Aalborg blev besøgt over to sammenhængende dage med deltagelse i de daglige aktiviteter. Naapiffik i Århus er besøgt af flere omgange, og ved de øvrige tilbud er der foretaget besøg af kortere varighed – en halv eller en hel dag. I mange tilfælde er der ved samme lejlighed gennemført interviews med udsatte grønlandske kvinder og medarbejdere på tilbuddene.

Observationsbesøgene har givet indblik i aktiviteter for udsatte grønlandske kvinder på de enkelte tilbud, og givet mulighed for at møde kvinderne, hvor de er.

UDVÆLGELSE AF INFORMANTER

De udsatte grønlandske kvinder er først og fremmest udvalgt ud fra kriterier om, at de er bosiddende i Danmark og kæmper med komplekse og sammensatte problemer, som gør, at de befinder sig i en udsat position. Kvinderne har i alle tilfælde mere end et problem, og kæmper med en kombination af problemer som misbrug, hjemløshed, psykiske lidelser, manglende uddannelse eller beskæftigelse, mangel på ressourcestærke netværk, økonomiske problemer osv. Kvinderne er sikret anonymitet og optræder ved alias i undersøgelsen.

Kvinderne er desuden rekrutteret med henblik på at sikre en spredning i forhold til alder og geografi, samt at rekruttere bredt fra de relevante tilbud. Der er også opsøgt kvinder, som kun perifert eller slet ikke er i forbindelse med relevante hjælpetilbud, men rekrutteret direkte fra gaden. Dette for at sikre, at også denne del af målgruppen er repræsenteret i undersøgelsen. Den brede rekruttering afspejler den spredning, der er blandt kvinderne i forhold til livssituation, problemer og behov, og viser den mangfoldighed, som også præger målgruppen.

Socialarbejderne er udvalgt i egenskab af deres rolle som medarbejdere på relevante tilbud for målgruppen. De er rekrutteret fra både specialiserede og almene tilbud, som har kontakt til udsatte grønlandske kvinder. Socialarbejderne er pædagoger, socialrådgivere, psykoterapeuter, akademikere mv., og er ansat på væresteder, botilbud, misbrugscentre, terapeutiske indsatser og frivillige tilbud henvendt målgruppen. Hovedkriteriet er, at socialarbejderne arbejder professionelt med udsatte grønlandske kvinder og har erfaring med- og specifik kendskab til målgruppen. Der er interviewet både socialarbejdere med særligt kendskab til specifikke grønlandskulturelle forhold og socialarbejdere, som ikke har en særlig tilknytning til Grønland. Dette med henblik på at kaste lys over problemerne fra flere perspektiver.

Der er gennemført interviews i de dele af landet, hvor størstedelen af kvinderne opholder sig. Det drejer sig særligt om landets større byer, Aalborg, Århus, Esbjerg, Odense og København. Det bør bemærkes, at selvom samtlige informanter er rekrutteret fra landets større byer, er der en del som har bopæl i mindre kommuner rundt omkring i Danmark.

INTERVIEWS

I alt er 22 udsatte grønlandske kvinder og 16 socialarbejdere blevet interviewet til denne undersøgelse. De fleste interviews har fundet sted på de tilbud, hvor der også er gennemført observationsbesøg, nogle er udført i kvindernes hjem eller et roligt sted i gademiljøet. De fleste er interviewet individuelt, mens der er udført to gruppeinterviews på baggrund af ønske fra kvinderne. For så vidt muligt er individuelle interviews dog prioriteret, for at give plads til den enkeltes fortælling, og gøre det muligt at gå i dybden med belastende forhold. Ligesådan er der udført individuelle interviews med socialarbejdere, for dermed at få indblik i forskellige aktørers blik på situationen for udsatte grønlandske kvinder i Danmark.

Selvom kvindernes danskkundskaber i mange tilfælde er begrænsede, har det med tid og tålmodighed været muligt at gennemføre 20 interviews på dansk. I to tilfælde har det været nødvendigt at anvende tolk, og i den forbindelse har medarbejdere på relevante tilbud været behjælpelige.

Det var forventet, at der skulle anvendes ekstern tolkebistand for at sikre, at kvinderne kunne tale frit uden hensyntagen til socialarbejdere, de har kontakt med i dagligdagen. Kvinderne ønskede imidlertid at lade sig interviewe på dansk. I de to tilfælde, hvor det ikke var muligt at gøre sig forståelig uden tolk, var det mest oplagt at gøre brug af personalet, idet kvinderne kendte dem i forvejen og følte sig trygge ved relationen.

Det er i den forbindelse væsentligt at understrege, at der er store problemer for en del af kvinderne i forhold til at forstå og gøre sig forståelig på dansk. Selvom det kun var nødvendigt at anvende tolk i to tilfælde, er det således ikke udtryk for, at der ikke er sproglige barrierer. I de fleste tilfælde kan de overkommes med god tid og tålmodighed til opklarende spørgsmål, men sproglige barrierer præger åbenlyst kvinderne i dagligdagen, og gør det svært at navigere i det danske samfund.

Samtlige interviews er struktureret ved hjælp af interviewguides. Der er udviklet en guide til interviews med udsatte grønlandske kvinder og en til interviews med socialarbejderne. Begge guides er udviklet med faglig sparring fra konsulent med særligt kendskab til området og tager afsæt i den vidensafdækning, der er foretaget. Interviewguides indgår som bilag.

Som det kendetegner semistrukturerede interviews, er der anvendt interviewguides i det omfang, det var nødvendigt for at opnå den ønskede viden. I mange tilfælde gav det bedst mening at følge kvindernes fortælling og stille uddybende spørgsmål, mens guiden spillede en større rolle i de tilfælde, hvor kvinderne var mindre eksplicite. Interviewer havde gennemgående fokus på at sikre, at de relevante områder blev afdækket. Med en åben tilgang med fokus på kvindernes fortælling blev det muligt først og fremmest at fokusere på at være til stede i samtalen og skabe en tryk og behagelig stemning ved hjælp af øjenkontakt og dialog. Dette var særdeles afgørende for at give kvinderne mod og lyst til at fortælle.

PERSPEKTIVER PÅ LIVSVILKÅR, PROBLEMER OG BEHOV

Interviewsene med socialarbejdere og udsatte grønlandske kvinder bidrager i denne undersøgelse til at kaste lys over situationen ud fra forskellige perspektiver. Hvor kvinderne repræsenterer en subjektiv formidling af egne erfaringer med at være udsat grønlandsk kvinde i Danmark, er interviewsene med socialarbejderne subjektive formidlinger af det professionelle arbejde for- og med målgruppen. Det betyder, at der i undersøgelsen indgår såvel personlige og professionelle blik på situationen for udsatte grønlandske kvinder i Danmark, dog med overvejende fokus på kvindernes personlige erfaringer.

Det er væsentligt at bemærke, at socialarbejderne i denne sammenhæng på en og samme tid er professionelle, som i deres arbejde møder kvinderne i dagligdagen, og samtidigt i mange tilfælde mennesker med en personlig tilknytning til Grønland. Nogle er selv oprindeligt derfra, har boet der i perioder eller har på anden vis haft personlige relationer til Grønland og det grønlandske folk. Socialarbejderne repræsenterer dermed ikke alene et professionelt blik, men bidrager samtidigt til at udfolde en kulturel forståelse af Grønland. Der kan dermed argumenteres for, at socialarbejderne repræsenterer ikke blot et dobbelt, men et trippelt blik på udsatte grønlandske kvinder, idet de på en og samme tid formidler fagprofessionelle, kulturelle og menneskelige aspekter af de problemer, som gør sig gældende. I forhold til et klassisk ekspertinterview, som indtager en mere objektiv end subjektiv status, er der i dette interviewmateriale en del subjektive erfaringer, der supplerer de professionelle.

Samlet set bidrager interviews med deres forskelle og ligheder til at belyse de mange niveauer, der virker sammen om og påvirker livssituationen, muligheder og barriererne for udsatte grønlandske kvinder i Danmark.

LITTERATURLISTE

Baviskar, Siddhartha (2015) Grønlændere i Danmark.

En registerbaseret undersøgelse. SFI

Christensen, Else og Baviskar, Siddhartha (2015): Unge i Grønland

– med fokus på seksuelle overgreb. SFI

Christensen, Else (2013): Ung i det grønlandske samfund – Unges viden om og holdninger til sociale problemer og muligheder i det grønlandske samfund. SFI

Christensen, Else (2011): Væk fra Grønland. SFI

Christensen, Else (2011): Nakuusa – vi vil og vi kan. SFI

Freund, Aya Mortag (2006): "Hvorfor er du ikke sådan?". Aalborg Universitet

Institut for Menneskerettigheder (2015): Ligebehandling af Grønlændere i Danmark

Rambøll (2008). Evaluering af opfølgning på hvidbogen om socialt udsatte grønlandere i Danmark

Rådet for Socialt Udsatte (2014): "I Grønland er jeg for dansk, og i Danmark er jeg bare Grønlænder". Udfordringer for udsatte Grønlændere i Danmark

Socialministeriet (2003): Hvidbog om socialt udsatte grønlandere

Socialt udviklingscenter SUS (2003): Fremtidige indsatsområder for socialt udsatte grønlandere i Danmark

Socialt udviklingscenter SUS (2010): Fra glatis til fast grund. Et inspirationskatalog for nyankomne grønlandere med sociale problemer

Socialt udviklingscenter SUS (2010): Fra Grønland til Danmark

Schiermacher, Mille (2010): Den moderne qvittoq – en tilstand af permanent midlertidighed. Københavns Universitet

**RÅDET FOR
SOCIALT
UDSATTE**

Rådet for Socialt Udsatte
Bredgade 25F, 4. sal
1260 København K
www.udsatte.dk
post@udsatte.dk